БУХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

Буряат-Монголой ҮНЭН

ВКП(б)-гэй Бурят-Монголой Обкомой, БМАССР-эй Верховно Соведэй ба ВКП(б)-гэй Улан-Удын Горкомой орган.

№ 209(5101) Пятница Октябриин 18 1946 он

Сэн 20 мүнгэн

Партийна суглаан гээшэ эхин парторганизациин дээдэ орган мүн. Тиихэтэй хамта коммунистнуудые большевистскээр хүмүүжүүлхэ һургуули байһаниинь мэдээжэ. Тиимэ тула партиин айкомууд, райкомууд ба горкомууд эхин партийна организацинуудай тоосоото-һунгуулиин суглаануудые бодотоор хүтэлбэрилхэ ёһотой.

ТООСООТО-ҺУНГУУЛИИН СУГЛААНУУД ДЭЭРЭ ШҮҮМЖЭЛЫЕ ҮРГЭНӨӨР ДЭЛГЭРҮҮЛЖЭ, ПАРТИЙНА ОРГАНИЗАЦИНУУДАЙ ХҮДЭЛМЭРИИЕ ЭРИД ҺАЙЖАРУУЛХА

ВКП(б)-гэй Уставаар тогтоогдоһон болзорой еһоор республикын зарим эхин парторганизацинуудаар тоосоото-һунгуулиин суглаанууд ба аймаг, районуудаар партийна конференцинүүд үнгэргэгдэхэ еһотой болоо. Тиимэһээ ВКП(б)-гэй областной комитет болбол зарим эхин парторганизацинуудаар тоосоото-һунгуулиин суглаануудые, аймагай, районно партийна конференцинүүдые үнгэргэхэ гэжэ шиидхэһэн байна.

Тоосоото һунгуулиин суглаанууд болон конференцинүүд дээрэ партийна комитедэй бюро болон секретарьнуудай хэһэн хүдэлмэри тухай тоосоото элидхэлнүүд хэгдэхэ, тэдэнэй хүдэлмэриин дутуу дунданууд большевистскээр элирүүлэгдэжэ, хүдэлмэридэнь сэгнэлтэ үгтэхэ, шэнэ хүнүүд эхин парторганизациин секретаряар, партбюро болон аймагай ба районно комитедүүдтэ члэнүүдээр һунгагдаха байна гээшэ.

Хүдэлмэриингөө дутуу дунданууд тухай хэлсэхэ зуураа коммунистнууд болбол саашадаа партийна организациин урда табигдаһан зорилгонуудые амжалтатайгаар дүүргэхэ тухай хэлсэхэ еһотой. Тоосоото-һунгуулиин суглаанууд болон партийна конференцинүүдые үнгэргэхэ гээшэ партийна организациин ажал ябуулгын саашанхи хүгжэлтэдэ угаа ехэ удхашанартай байнабшуу. Тиимэһээ ВКП(б)-гэй айкомууд ба райкомууд эхин партийна организацинуудаар тоосоото-һунгуулиин суглаануудые зүбөөр үнгэргэхэ, коммунистнуудай эдибхитэйгээр хабаадаха ябадалые туйлаха еһотой.

Коммунист бүхэн ВКП(б)-гэй Уставаар олгогдоһон өөрынгөө эрхэнүүдые зүбөөр бэелүүлжэ, ямаршье партийна хүдэлмэрилэгшын дутуу дунданuудые нюур сахингүй шүүмжэлхэ уялгатай. Энэ еһоор тоосоото һунгуулиин суглаанууд ба партийна конференцинүүдые үнгэргөөһөө, бүхы дутуу дунданууд элирүүлэгдэжэ, тэдэниие саашадаа зайлуулха хэрэгтэ ехэхэн удхашанартай болоно. Шууд сэхэ шүүмжэлэл ба өөрыгөө шүүмжэлэл болбол манай партиин шалгагдамал зэбсэг байһаниие мартажа болохогүй. Нүхэр Сталинай иигэжэ һургадагые хүтэлбэри болгон абаха хэрэгтэй гэбэл: «Хэрбээ урагшаа дабшахые хүсэхэ байбал, өөһэдынгөө алдуунуудые билэнэр өөһэдөө элирүүлхэ ба заһаха еһотоймнай эли бэшэ аал? Эдэ алдуунуудые бидэнһээ ондоо хэншье элирүүлхэгүй ба заһахагүйнь эли бэшэ аал? Өөрыгөө шүүмжэлэлгэ хадаа манай хүгжэлтые урагшань дабшуулдаг ехэ хүсэнүүдэй нэгэн байха еһотойнь эли бэшэ аал, нүхэд!».

Железнодорожно ба Городской районуудай, Зэдын, Хэжэнгын, Кабанскын, Ториин аймагуудай партийна организацинуудаар болоһон тоосоото-һунгуулиин суглаанууд дээрэһээ хараад үзэхэдэ, тэдэ суглаанууд коммунистнуудай эдибхитэй хабаадалгатайгаар үнгэргэгдэжэ байна. Тэндэ болоһон суглаанууд дээрэ коммунистнууд партийна хүтэлбэрилэгшэдэйнгөө дутуу дунданuудые эрид шүүмжэлхэтэеэ хамта, саашадаа дутуу дунданuудые хайшан гэжэ усадхаха тухай дурадхалнуудые оруулна. Суглаануудта коммунистнууд бултадаа шахуу хабаадалсажа, олоороо үгэ хэлэжэ, шүүмжэлэл үргэнөөр ябуулна. Хэжэнгын аймагай юһэн парторганизацинуудаар болоһон суглаануудта хабаадаһан 101 коммунистнуудһаа 67 хүн үгэ хэлэбэ. Тэндэхи долоон парторганизациин секретарьнууд ба партбюрогой хүдэлмэринь хангалтагүй дээрэ тоологдоо. Энээн дээрэһээ харахада, партийна суглаанууд дээрэ шанга эрилтэнүүд табигдаһаниинь эли бээ.

Эхин партийна организацинуудай секретарьнуудта шэнэ кадрнууд дэбжүүлэгдэнэ. Хэжэнгын аймаг дотор юһэн эхин парторганизацинуудта тоосоото-һунгуулиин суглаан болоходо тэдэнэй 7 парторганизацида шэнэ секретарьнууд һунгагдаа. Зэдын аймагай «Доржи Банзаровай» ба «Социализм» колхозуудай дэргэдэхи эхин партийна организацинуудта тоосоото-һунгуулиин суглаанууд боложо, хүдэлмэринь хангалтагүй гэжэ тоологдоһон ба шэнэ секретарьнууд һунгагдаһан байна.

Партийна суглаан гээшэ эхин парторганизациин дээдэ орган мүн. Тиихэтэй хамта коммунистнуудые большевистскээр хүмүүжүүлхэ һургуули байһаниинь мэдээжэ. Тиимэ тула партиин айком, райком ба горкомууд эхин партийна организацинуудай тоосоото һунгуулиин суглаануудые бодотоор хүтэлбэрилхэ еһотой. Партийна суглаанууд дээрэ партийна комитедэй харюсалгата хүдэлмэрилэгшэд, бюрогой члэнүүд байлсаха шухала. Тоосоото-һунгуулиин суглаануудые эрхимээр үнгэргэхын түлөө тэрээндэ бэлэдхэл хэхэ хэрэгтэй. Партийна комитедүүдэй хүдэлмэрилэгшэд болбол тоосоото элидхэл соогоо хэһэн хүдэлмэреэ согсолходонь, коммунистнуудайнгаа урдахи зорилгонуудые зүбөөр табихадань парторганизацинуудай секретарьнуудта туһалха уялгатай. Тоосоото элидхэлнүүдые бэлдэхэ хүдэлмэридэ партбюрогой бүхы члэнүүд ба партийна эдибхитэдые хабаадуулха шухала. Партийна комитет гү, али секретарь тоосоото элидхэл хэхэдээ хүдэлмэридэхи дутуу дунданuудаа саашадань усадхаха тухай өөрынгөө дурадхал оруулха еһотой. Гэбэшье партийна суглаан болбол суглаан дээрэ элирүүлэгдэһэн дутуу дунданuудые хараадаа абажа, өөрөө шиидхэбэри гаргаха еһотой.

Тоосоото-һунгуулиин суглаануудые үнгэргэхэдөө ВКП(б)-гэй Обкомой 24 пленумэй шиидхэбэринүүдые дүүргэлтэ болгохын түлөө партийна организациин саашанхи зорилгонууд тухай тодорхойгоор хэлсэжэ, бодото арга хэмжээнүүдые хараалха шухала.

Тоосоото һунгуулиин суглаануудые үнгэргэхэ гурим хадаа хүтэлбэрилхы парторгануудай һунгалтануудые үнгэргэхэ тухай ВКП(б)-гэй ЦК-гэй баталһан инструкци соо тодорхойгоор заагданхай. Энэ инструкциие суглаан дээрэ кандидаадуудые партийна органдо дэбжүүлхынгээ урда тээ уншаха хэрэгтэй.

Партийна хүтэлбэрилхы органуудта аллар хүндэтэй, хүдэлмэрилжэ шадамаар, политическэ дүүрэн бэлэдхэлтэй нүхэдые һунгая!

Мүнөө партийна организацинуудай урда манай ороной арадай ажахые саашадань хүгжөөхэ ба һэргээн бодхоохо табанжэлэй түсэбые дүүргэхэ тушаа тон харюусалгатай зорилго табигданхай. Энэ зорилгые нэрэтэй түрэтэйгөөр дүүргэхын түлөө улам эдибхитэйгээр хүдэлмэрилэе!

Нэгэдэмэл Наңануудай организациин генеральна ассамблейдэ СССР-эй делегациин состав тухай

СССР Союзай Министрнүүдэй Совет болбол октябриин 23-да Нью-Йоркдэ нээгдэхэ генеральна ассамблейн Сессиин делегациин составые батилба гэбэл:

Делегациие толгойлогшо—В. М. Молотов, СССР-эй Гадаадын Хэрэгүүдэй Министр.

Делегациин члэнүүд—СССР-эй Гадаадын Хэрэгүүдэй Министрын орлогшо А. Я. Вышинский, СССР-эй Гадаадын Хэрэгүүдэй Министрэй орлогшо Ф. Т. Гусев, Аюулгүйн Соведтэ һуугаа СССР-эй үргэлжын түлөөлэгшэ А. А. Громыко, США-да һуугаа СССР-эй элшэн сайд Н. В. Новиков.

Делегациин члэнүүдэй орлогшод—элшэн түлөөлэгшэ К. В. Новиков (делегациин генеральна секретарь), элшэн сайд Б. Е. Штейн, элшэн түлөөлэгшэ А. А. Лавришев, элшэн түлөөлэгшэ В. С. Геращенко, советник А. А. Арутюнян (ТАСС)

СССР-эй Верховно Соведэй заседани

СССР-эй Верховно Соведэй 1946 оной октябриин 15-ай заседани тухай ИНФОРМАЦИОННО МЭДЭЭСЭЛ

Үсэгэлдэр октябриин 15-да, оройн 7 часта Кремль соо СССР-эй Верховно Соведэй заседанинуудай зал дотор СССР-эй Верховно Соведэй хоердохи сесси нээгдэбэ. Түрүүлэгшээр һууһан,—Союзай Соведэй Түрүүлэгшэ депутат А. А. Жданов гэгшэ СССР-эй Верховно Соведэй сессиин хаража үзэлгэдэ иимэнүүд асуудалнууд оруулагдана гэжэ мэдээсэбэ.

1. СССР-эй 1946 оной гүрэнэй бюджет баталалга ба СССР-эй 1944 ба 1945 онуудай гүрэнэй бюджедэй дүүргэлтын тухай тоосоото элидхэл.

Энэ асуудал СССР-эй Министрнүүдэй Соведээр оруулагдана.

2. СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указуудые баталалга.

Энэ асуудал СССР-эй Верховно Соведэй Президиумээр оруулагдана.

Союзай Совет ба Национальностьнуудай Совет болбол депутат В. К. Павлюковай дурадхалай еһоор эдэ асуудалнуудые палата бүхэндэ тусгаар голосовалжа, Верховно Соведэй заседаниин хэлсэхэ зүйлдэ нэгэн дуугаар оруулба.

Союзай Совет ба Национальностьнуудай Совет болбол депутат Г. Н. Куприяновай дурадхалай еһоор палата бүхэндэ тусгаар голосовалжа, асуудалнуудые хэлсэхэ иимэ журам абаба: гүрэнэй бюджет тухай элидхэлые, мүн бюджетнэ комиссинуудай нэмэлтэ элидхэлнүүдые хамтарһан заседани дээрэ дуулаха; бюджедые зүбшэн хэлсэхэ ба тэрээнэй баталалгые палата бүхэндэ тусгаар үнгэргэхэ; хэлсэхэ зүйлэй хоердохи асуудал—СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указуудые баталха ябадалые зүбшэн хэлсэлгые мүн лэ палата бүхэндэ тусгаар үнгэргэхэ.

СССР-эй финансын Министр депутат А. Г. Зверев болбол СССР-эй 1946 оной гүрэнэй бюджет ба СССР-эй 1944 ба 1945 онуудай гүрэнэй бюджедэй дүүргэлтэ тухай элидхэл хэбэ.

Депутат А. Г. Зверевэй элидхэлэй һүүлээр Союзай Совет ба Национальностьнуудай Соведэй хамтарһан заседани хаагдаба.

Таряа тушаалгые түргэн дүүргэхэ!

★ ★

ДУТУУНУУДАА ШҮҮМЖЭЛЭН ЭЛИРҮҮЛЬЭ

Һаяхан, Мухаршэбэрэй аймагай Ленинэй нэрэмжэтэ колхоздо (Суулга) колхознигуудай хамтын суглаан боложо, «Хүдөө ажалай артелиин Уставые эбдэһэн ябадалнуудые усадхаха хэмжээнүүд тухай» ССР Союзай Министрнүүдэй Соведэй ба ВКП(б)-гэй ЦК-гэй тогтоолые зүбшэн хэлсэбэ. Тиихэ зуураа, колхозой зөөри хогшолые уриһэн ба үгы хэһэн үсөөн бэшэ баримтануудые элирүүлэн гаргабад. Жэшээлхэдэ, тус колхозой правлени, хэнэйшье зүбшөөлгүйгөөр артелиин адуу малые иишэ тиишэнь миинтээр үгэжэ байдаг болоһон байшоо. Аймагай эмхи-зургаануудай хүтэлбэрилэгшэд Михалев, Чебыкин ба бусад үни хада тус бүридөө хони абаһан аад, мүнгыень мүнөө хүртэр колхозой кассада оруулаагүй байһаар. Мүн колхозой мүнгэ ба бусад зөөрие уриһаар гэжэ абаад, һөөргэнь бусаадаггүй хүнүүдэй нэрэнүүд тус колхоздо олоор тоологдоно. Гадна, энэ колхоз мүнөө болтор члэнүүдэйнгээ буусые хубаажа үгөөдүй байха юм.

Һүүлэй үедэ доторойнь жаяг заршам һуладаһан дээрэһээ колхозой хэдэн члэнүүд ниитын ажал хүдэлмэриһөө зугадажа ябадаг болоо. Жэшээлхэдэ, Ц. Будаева гэгшэ 1942 оноһоо эхилээд, ямаршье ажал хэхэгүйһөө гадна, колхозой ниитын газар дээрэ элдэб огородой ургамалнуудые таряад, тэрээгээрээ аралжаа наймаа хэжэ ябадаг юм.

Энэ мэтын жэгшүүритэ ябадалнуудтай тэмсэжэ, колхозойгоо ажабайдал улам һайжаруулха, ажалай жаяг заршамые шангаар сахиха еһотойбди,—гэжэ колхознигууд суглаан дээрээ тогтооба.

Ж. ЦЫБАНОВ.

Хүбиингаа хэрэгые харана

Хэжэнгын аймагай Ворошиловай нэрэмжэтэ колхоз (Доодо-Худан) малай үбэлжэлгэдэ бэлэдхэлые таһалдуулха тухандань хүргэжэ байна. Тус колхоз 18 гүүртэнүүдые урилжа, ондоо газарта абаашаха түсэбтэй байһан аад, арайхан гэжэ дүрбыень урилаа.

Колхозой правлени болбол малай үбэлжэлгэдэ бэлэдхэлэй энэ харюусалгатай үедэ бүхы хүсэеэ үбһэ тэжээл абаха, үбэлэй байра байдалые заһабарилха хүдэлмэринүүдтэ элсүүлхын орондо, харин хэдэн олон колхознигуудаа ажалда гаргангүй гэр гэртэнь һуулгажа байна. Малай үбэлжэлгын хүдэлмэридэ ябажа байһан 13 хүнүүдэй 8-нь ондоо тээһээ ерэһэн, хүлһэнэй хүдэлмэришэд байха юм. Эдэнэр имагтал үнэтэй сэн абахые хүсөөд, үхэр малай байрые хүсэд һайнаар заһабарилхын түлөө оролдоногүй.

Колхозой адуу моридые харууһалагша Агбан Цымпилов гэгшэ артелиин ажалые орхижорхеод, өөрынгөө хубиин хэрэгээр хэдэ хэдэн хоногто зайгуултажа ябадаг болошоо. Гадна хэдэн шииргаг бушуу колхознигуудынь һамарта эльгээгдэһэн байна.

Тус колхозой хүтэлбэрилэгшэд ба бүхы малшад дээрэ заагдаһан дутуунуудаа ойрын хэдэн хоног соо усадхажа, малай үбэлжэлгэдэ хүсэд һайнаар бэлэдхэхэ ябадалые хангаха уялгатай.

Р. ЦЫМПИЛОВ.

★ ★

Гүрэндэ таряа тушаалгые эрид шангадхаха

Республикын хэдэн олон түрүү колхозууд таряа тушааха талаар гүрэнтэйгөө саг соонь тоосожо, Эхэ оронойнгоо урдахи уялгые арюун нангинаар дүүргэө. Баргажанай, Яруунын, Кударын, Хориин аймагуудай диилэнхи колхозууд гүрэндэ уялгата еһоор таряа тушааха түсэбүүдэз болзорһоо урид дүүргэһэн байна. Тэрэнэй ашаар, дурсагдагша аймагууд гүрэнэйнгөө урдахи уялгата түлбэринүүдые 100-һаа дээшэ процент хүртэр дүүргэһэн байха юм.

Гэбэшье, гүрэндэ таряа тушааха түсэбэй дүүргэлтэ республика дотор тон хангалтагүй байна. Байгша оной октябриин 10-эй мэдээгээр, гүрэндэ уялгатаар таряа тушааха түсэб республика дотор 77,2 процент дүүргэгдэһэн байба.

Прибайкальска, Курумканай, Кяхтын, Сэлэнгын, Түнхэнэй, Мухаршэбэрэй, Кабанскын, Иволгын аймагууд таряа тушаалгые бүри ехээр унжагайруулна. Эдэ аймагууд ургаса хуряалгын эхилхэһээ хойшо гүрэнэйнгөө урдахи уялгануудые саг соонь дүүргэхэ талаар шанга хэмжээ абахын орондо, ган гасуур жэл боложо, таряа талхан муугаар ургаа гэжэ шалтаад, уялгата түлбэринүүдээ али болохоор һаатуулаан байха юм. Мүн таряа һүрилэлгэ ба сохилгые болошогүйгөөр унжагайруулжа, гүрэнэй урдахи уялгануудые саг соонь дүүргэхэ хэрэгтэ ниилээдгүй һаад ушаруулаа.

Ториин аймагай колхозууд энэ жэлдэ республикын ондоо колхозуудтай жэшэхэдэ, үлүү һайн ургаса хуряаһан байна. Гэбэшье, энэ аймагай колхозууд гүрэнэйнгөө урдахи уялгата түлбэринүүдые мүнөө хүртэр дүүргэнгүй, хамагай хойно шэрэгдэжэ ябана. Уялгатаар таряа тушааха түсэбөө миил 66,8 процент дүүргэһэн Ториин аймаг республика дотор 16-дахи һуури эзэлжэ ябаха юм.

Закаменай аймаг эгээл һүүлшын һуури эзэлбэ. Энэ аймаг гүрэндэ уялгатаар таряа тушааха түсэбөө 48,0 процент дүүргэ. Закаменайхидай иимэ ехээр гээгдэжэ байһан шалтагаан юуб гэхэдэ, таряа һүрилэлгэ, сохилгые болошогүйгөөр унжагайруулһанһаань болоно. Мүн Тарбагатайн аймаг иимэрхүү байдалтай. Байгша оной октябриин 10-ай мэдээн дээрэһээ харахада, олонхи аймагууд таряа тушааха түсэбүүдээ 80 гаран процентһээ дээшэ гаргаагүй байба.

Тэрэшэлэн МТС-үүдэй хүдэлмэриин түлөө натуротүлбэриин түсэб республика дотор 57,4 процент дүүргэгдэһэн байха юм. Ториин, Курумканай, Закаменай, Заиграйн, Мухаршэбэрэй, Иволгын, Зэдын ба бусад аймагууд натуротүлбэриин түсэбүүдые бүри хангалтагүйгөөр дүүргэжэ байна.

Советскэ правительство ба парти болбол гүрэндэ уялгатаар таряа талха ба бусад продуктнуудые тушааха талаар манай республикын колхозуудта ниилээдгүй ехэ хүнгэлэлтэ үгэжэ, угаа ехэ туһа хүргөө. Энэ хадаа бүхы колхознигуудые гүрэнэйнгөө урдахи уялгануудые саг болзор соонь дүүргэхэ ябадалда улам ехээр зоригжуулба. Түрүү колхозуудай гүрэнэйнгөө урдахи уялгануудые таряа тушааха талаар үни хада дүүргээд байһан ябадал энээниие баталжа үгэнэ.

Мүнөө республикын колхозно таряашад «Колхозуудта хүдөө ажалай артелиин Уставые эбдэһэн ябадалнуудые усадхаха хэмжээнүүд тухай» парти ба правительствын тогтоолдо харюу болгон хүдөө ажалай жэлые амжалтатайгаар үдэшэхын түлөө социалистическэ мүрысөөндэ бүри эршэтэйгээр оролсобо. Энэ хадаа гүрэндэ таряа тушааха ба МТС-үүдэй хүдэлмэриин түлөө натуротүлбэриин түсэбүүдые дүүргэхэ ябадалые ниилээдгүй шангадхажа үгэхэнь лабтай.

Аймагуудай партийна, советскэ, газартаряалангай, бэлэдхэлэй органууд ба колхоз, совхозуудай мүнөө үеын шухалын шухала зорилго хадаа гүрэндэ хүдөө ажалай продуктнуудые тушааха түсэбүүдые энэ гэһээр дүүргэхэ ябадал болоно. Колхоз, совхоз бүхэн таряа һүрилэлгэ ба сохилгые һүни үдэргүй эмхидхэхэ уялгатай. Колхозуудай бэлэн болоһон таряае бэлэдхэлэй пунктнуудта тушаахаар зөөдэг колхознигууд хүдэлмэридөө үнэн сэхээр хандажа, шэнэ ургасые таһалгаряагүйгөөр шэрэхэ байһандань найдагдана.

Нүхэд колхознигууд! Таряа тушаалгын ябасые эрид шангадхажа, гүрэн түрынгөө урдахи нангин уялгые үнэн сэхээр дүүргэхын түлөө шууд тэмсэгты!

Таряа тушаалгаяа хэзээ дүүргэхэ юм?

Гүрэндэ болзор соонь таряа тушааха ябадалай хамагай шухала байһые мэдэбэшье һаа тэрээндэ большевистскэ анхаралаа табяагүй хүнүүд Закаменай аймагта олон. Бур-Цакирай сомоной Ленинэй нэрэмжэтэ колхоз (правлениинь түрүүлэгшэ Р. Дармаев)—89 центнер, «Боевик» (түрүүлэгшэнь нүхэр С. Цоктоев) — 223 центнер таряа гүрэндэ тушааха уялгатай аад, аяар мүнөө хүртэр бэлэдхэлэй пунктнуудта монсогоршье таряа оруулаагүй байха юм.

Хамниин сомоной Калининай нэрэмжэтэ колхоз 861 центнерэй орондо, миил 142 центнер, тус сомоной Молотовой нэрэмжэтэ колхоз 616 центнерэй орондо, 160 центнер таряа тушааһан байна.

«Интернационал», Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозуудай ба Мыло-Бортын, Санагын сомонуудай хүтэлбэрилэгшэд таряа тушаалгые интэрээ удааруулан, Эхэ оронойнгоо урда гэм хэжэ байһан болобошье, алдуунуудаа түргэн усадхахын түлөө ямаршье хэмжээ абанагүй.

Гүрэндэ таряа тушаалгын иимэ хангалтагүйгөөр ябуулагдажа байһые мэдэбэшье, аймагай хүтэлбэрилэгшэд һанаа амар һууха юм.

Б. ШОЕНОВ,
(Манай спецкорр.).

ОКТЯБРИИН УРДА ТЭЭХИ МҮРЫСӨӨН

Литовско ССР. Хүдөө-ажалай машинануудые бүтээхэ «Жагре» гэдэг Вильнюсскэ завод хадаа Литвала Октябриин урда тээхи социалистическэ мүрысөөниие дэлгэрүүлхэ эхи гаргаһан байна. Һэргээн бодхоогдоһон энэ завод дээрэ молотилко, плуг, борной ба соломо хэршэхэ машинануудые бүтээжэ гаргадаг болоо.

Мүрысөөнэй эхилһэн түрүүшын үдэрһөө хойшо молотилконуудые холбогшо-слесарь Г. М. Круглов түрүүлжэ ябана. Жэлэйнгээ түсэбые болзорһоонь түрүүн дүүргээд байхадаа Г. М. Круглов үдэртөө хоер нормо дүүргэжэ үргэлжэлүүлнэ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: стахановец Г. М. Круглов молотилко холбожо байна.

А. Фатеевэй фото (ТАСС-эй фотохронико).

ҺАЙНДЭРЭЙ ХҮНДЭЛЭЛДЭ

Паровозо-бүтээлгын заводой коллектив һайндэрэй урда тээхи социалистическэ мүрысөөндэ оролсоходоо үйлэдбэриин даалгабариие үлүүлэн дүүргэхэ, гаргаһан продукцинингаа шанарые һайжаруулха гэһэн уялгануудые абаһан юм.

Мүнөө заводой түрүү хүдэлмэришэд өөһэдынгөө абаһан уялгые дүүргэжэ байна. Электро-гагнууршан нүхэд Кожемякин, Родин гэгшэд һайндэрэй хүндэлэлдэ стахановскэ вахтада жагсаад, октябриин 9-эй үдэр ажалай даалгабариие 1081 процент дүүргэһэн байна. Мүн тэрэшэлэн электро-гагнууршад Сизганов, Лизунов, Минин ба бусад ажалайнгаа даалгабариие үдэр бүри 400 процент хүртэр дүүргэнэ.

Шэнэ паровоз бүтээлгэ дээрэ ажалай жэшээтэ һайн амжалтануудые туйлажа, заводой коллективэй дунда алдаршаһан стахановецууд нүхэд Иванюшкин, Чувашев, Долгих ба бусад һүүлэй үдэрнүүдтэ тус бүри хододоо дүрбэн нормо халаан соо дүүргэдэг байна.

СОКОЛОВСКИЙ.

Үшөө 600 пууд

Баргажанай аймагай Ворошиловай нэрэмжэтэ загаһанай ажалай артелиин члэнүүд (түрүүлэгшэнь И. И. Малыгин) 1946 ондо 8400 пууд загаһа гүрэндэ тушааха түсэбтэй байгаа. Тэд энэ артелиин члэнүүд 1946 оной түрүүшын хахад соо гүрэндөө 9186 пууд эрхим шанартай загаһа тушааһан юм.

ССР Союзай загаһанай ажаүйлэдбэриин Министерство болбол загаһа барилга дээрэ жэшээтэ һайн амжалта туйлаһан Ворошиловай нэрэмжэтэ колхоздо Бүхэсоюзна гүрбадахи шан 14700 түхэриг үгэһэн байна.

Октябрьска революциин һайндэрэй урда тээхи социалистическэ мүрысөөндэ оролсоһон тус артелиин коллектив болбол октябриин 1-эй үдэр түсэбһөө гадуур үшөө 3345 пууд загаһа тушаажа, жэлэйнгээ түсэбые 135,4 процент дүүргээ. Тиихэ зуураа Ворошиловай нэрэмжэтэ артелиин загаһашад Октябрьска революциин һайндэр хүртэр үшөө 600 пууд эрхим шанартай загаһа гүрэндөө тушааха уялга абаһан байна.

—Манай артелиин коллектив өөһэдынгөө абаһан уялгые дүүргэхын түлөө урда урданайхиһаа эдибхитэйгээр хүдэлмэрилжэ байна. Тиин бидэнэр уялгаяа дүүргэхэбди,—гэжэ тус артелиин түрүүлэгшэ нүхэр Малыгин мэдүүлнэ.

В. МИХАЙЛОВА.

Дутуу дундануудаа зоригтойгоор шүүмжэлжэ, тэдэниие большевистскээр усадхаха

(ВКП(б)-гэй Бурят-Монголой обкомой пленум дээрэ)

УЛАН-УДЭ, октябриин 3. («Правдын» корр.). Июнь һарада «Правдада» «Еһо тэдыгээр ударидаһанай үрэнүүд» гэжэ статья толилогдоһон байгаа. Тэрээн соо ВКП(б)-гэй Бурят-Монголой обкомой зүгһөө республикынгаа хүдөө ажахые хүтэлбэрилдэг янза түхэл ба арга методүүд шүүмжэлэгдэһэн бэлэй.

Тус статья дотор ВКПб()-гэй обкомой ажал-ябуулгада бии байһан ехэхэн дутуу дунда зүйлнүүдые гэршэлхэ тодорхой баримтанууд харуулагдаа һэн. Хүдөө ажахые ударидалгада хэгдэһэн алдуу эндүүрэлнүүд тухай ВКП(б)-гэй Центральна Комитет болбол нэгэнтэ бэшэ тус обкомдо заан хэлэжэ үгэһэн байбашье, дээрэхи статья зүбшэн хэлсэхэдээ обкомой бюрогой олонхи член нүүд тэрээн соо хэлэгдэһэн баримтануудые үгы гэжэ арсаһан байгаа һэн.

Обкомой хүдэлмэридэ бии байһан дутуу дунданууд тухай асуудал һаяхан болоһон обкомой пленум дээрэ зүбшэн хэлсэгдэһэн байха юм. Обкомой нэгэдэхи секретарь нүхэр Кудрявцев элидхэл хэбэ.

Элидхэлшэ болбол «Еһо тэдыгээр ударидаһанай үрэнүүд» гэһэн статья дотор бурят-монголой партийна организациин ажал-ябуулгада, гол ехэнхидээ хүдөө ажахые ударидаха ябадалда бии байһан ехэхэн дутуу дунда зүйлнүүдые, обкомой ба тэрээнэй бюрогой хүдэлмэриин методүүдтэ байһан ехэхэн эндүүрэлнүүдые зүбөөр тэмдэглэһэн байна гэжэ мэдэрбэ. Бюро болбол эдэ дутуу дунда зүйлнүүдые шүүмжэлһэн ябадалда буруугаар хандажа, энэ шүүмжэлэлые большевистскэ еһоор хүлеэн абаагүй. Эдэ ехэхэн дутуу дунда зүйлнүүдые зайлуулан усадхаха ябадалда, республика соохи хэрэг ябуулгануудаа заһаха хэрэгтэ партийна организациие үнэхөөр элсүүлжэ шадаагүй байһан юм.

«Правдын» шүүмжэлэлдэ республикын партийна эдибхитэдэй үнэхөөр зүб хандаһаниие тэндэ болоһон үгэ хэлэлгэнүүд баталан харуулба.

Обкомой ажал-ябуулгада бии байһан ехэхэн эндүүрэлнүүд ба дутуу дунда зүйлнүүдые элишэлэн харуулһан «Правдын» статьягай гараһанһаа хойшо 3 һара шахуу үнгэрбэ,—гэжэ партиин Заиграйн айкомой секретарь нүхэр Сафронов хэлэбэ.—Хэрбээ обкомой бюро болбол тус статьягай үнэн зүбтэй байһаниие саг доронь мэдэржэ, шүүмжэлэл ба өөрыгөө шүүмжэлэлые толгойлжо, эдэ дутуу дунданудаа зайлуулан усадхаха ябадалда партийна организацияа элсүүлээ һаань, ажал хэрэгнай һураггүй дээрэ ба һайн байха байгаа. Теэд обкомой бюро болбол өөрынгөө үүргые хүсэд дүүргэжэ шадаагүй байна. Өөрынгөө алдуунуудые мэдэрхэ зоригоор бага байба. Обкомой бюро болбол шүүмжэлэлдэ большевистскэ еһоор хандаха тэшээе доодо шатын партийна организацинуудтаа харуулаагүй байгаа.

—Энээнэй урда тээ болоһон пленумүүд дээрэ бидэнэр болбол обкомой зүгһөө партиин районно комитедүүдые хүтэлбэрилхэ ябадалда буруу зүйлнүүд байһан тухай ба ажахые зүбөөр ба бодотоор хүтэлбэрилхын орондо нэгэл асуудал тухай олон тоото тогтоолнуудые абажа, тэрээнэйнгээ дүүргэлтэнүүдые шалгадаггүй байһан тухайнь нэгэнтэ бэшэ хэлэдэг байгаабди,—гэжэ нүхэр Сафронов үгэеэ үргэлжэлүүлнэ. Хэндэшье хэрэггүй иимэ ябадал хадаа мүнөөдэр хүртэрөө үргэлжэлһөөр байна. Партиин обкомой таһагууд эмхидхэхы хүдэлмэри ябуулнагүй. Районуудай партийна ударидагшад бидэнэртэ обкомой зарим таһагуудай хүтэлбэринь огто харагдадаггүй.

—Обкомой зүгһөө хүдөө ажалые ударидаха ябадалда ехэхэн дутуу дунда зүйлнүүд хадаа колхознуудые эмхидхэлэй ба ажахын талаар бэхижүүлхын түлөө тэмсэл һуладаһан, хүдөө ажалай артелиин Уставые тон бүдүүлигээр эбдэхэ ябадалда хамаагүй зөөлэнөөр хандаһан ябадал мүн болоно,—гэжэ республикын прокурор нүхэр Крылов хэлэбэ.

Хүдөө ажахын артелиин Уставые жэгшүүритэйгээр эбдэһэн ябадалай ушар шалтагаануудые тодорхойлон шэнжэлжэ хэлэхэ зуураа, нүхэр Крылов болбол республикын Министрнүүдэй Соведэй энэ асуудалаар зохидгүй һуури эзэлһыень зааһан байха юм.

—Республикын прокуратура болбол 1946 он соо районно исполкомуудай хуули буса 90 тогтоолнуудые гаргаһаниие элирүүлһэн байгаа, теэд эдээнэй ехэнхинь хүдөө ажахын артелиин Уставые бүдүүлигээр эбдэһэн байгаа юм. Зүгөөр, республикын Министрнүүдэй Совет хадаа энээн тухай һайн мэдэдэг байгаа. Теэд, ямар хэмжээ абааб? Артелиин Уставые эбдэхэ ябадал мүнөө хүртэрөө үргэлжэлһөөр байбашье һаань, Министрнүүдэй Совет хадаа миил саарһан захиралтануудые үгэлгөөр хизаарладаг байба.

Хэжэнгын аймагта боложо байгаа бузар муухай ябадалнууд тухай, хүдөө ажалай артелиин Уставые ба советскэ хуулинуудые эбдэһэн ябадалнуудай айхабтар олон байһан тухай дохеонууд обкомдо яһала олон байгаа, гэбэшье обком болбол саг соонь хэмжээ абадаггүй байһан юм,—гэжэ ВКП(б)-гэй Баргажанай айкомой секретарь нүхэр Борисов мэдүүлбэ.

—Шүүмжэлэл ба өөрыгөө шүүмжэлэл манай эндэ хүчэгүй байһан юм гэжэ энэ пленум дээрэ үгэ хэлэгшэд зүб тэмдэглэнэ,—гэжэ Борисов үргэлжэлүүлнэ.—Обком болбол шүүмжэлэлые толгойлоогүй, харин хабшажа байһан юм. Үнгэрэгшэ пленум дээрэ би хадаа обкомой ажал-ябуулгые шүүмжэлһэн байгааб, теэд обкомой нэгэдэхи секретарь нүхэр Кудрявцев энээниие ямараар хүлеэжэ абааб? Тэрэ хадаа обкомой хүдөө ажахын таһагые даагша Эрдынеевтэ миниие ажалые урдаһаамни шүүмжэлжэ үгэ хэлэхэ гэһэн даалгабари тэрэ дары үгэһэн юм.

Министрнүүдэй Соведэй түрүүлэгшын орлогшо нүхэр Быстровой хэлэһэн үгэ пленумдэ байгшадые хангабагүй. Тэрэ хадаа үгэ соогоо олон тоонуудые, элдэб янзын мэдээнүүдые гарган хэлэһэн байбашье, өөрынгөө хүдэлмэридэ бии байһан дутуу дунда зүйлнүүд тухай нэгэшье үгэ хэлэбэгүй.

Мүн обкомой гурбадахи секретарь нүхэр Кучеровай, бюрогой член нүхэр Цыденовагай, илангаяа малажалай Министр нүхэр Хазагаевай үни удаан хэлэһэн үгэнүүд Быстровой хэлэһэн үгэһөө багахан илгаатай байба.

Иимэ дутуу дундануудтай болобошье, тус пленум юрэнхы дээрээ шүүмжэлэлэй туг доро үнгэрбэ. Областной партийна организаци болбол республикамнай парти ба правительствын үгэһэн айхабтар ехэ туһаламжые ашаглан хэрэглэжэ, нюур сахихагүй большевистскэ шүүмжэлэл ба өөрыгөө шүүмжэлэлые үргэнөөр дэлгэрүүлжэ, ажахые хүтэлбэрилхэ талаар, партийно-политическэ хүдэлмэриие ябуулха талаар бии байһан дутуу дунда зүйлнүүдые хурдан түргэнөөр зайлуулан усадхахын түлөө өөрынгөө бүхы хүсые гаргахабди, ВКП(б)-гэй ЦК-гэй заабаринуудые дүүрэнээр гүйсэдхэхэ ябадал хангахабди гэжэ обкомой пленум партиин Центральна Комитедые найдуулба. Пленум болбол тодорон элирүүлэгдэһэн дутуу дунда зүйлнүүдые усадхан зайлуулха тушаа шухала хэмжээнүүдые хараалан батална.

Пленум болбол тэрэшэлэн «Партиин ургалта тухай ба ВКП(б)-дэ шэнээр ороһон хүнүүдтэй партийно-эмхидхэлэй ба партийно-политическэ хүдэлмэриие һайжаруулха хэмжээнүүд тухай» ВКП(б)-гэй ЦК-гэй тогтоолые зүбшэн хэлсэбэ. Пропаганда ба агитациин таһагай ажал-ябуулга ехэхэн шанга шүүмжэлэлдэ оробо. Пленум болбол пропагандын талаар обкомой секретарь нүхэр Санжиевые хүдэлмэриһөөнь ба обкомой членүүдэй составһаа гаргаһан байна. Мүн обкомой секретариие мал ажалай талаар орлогшо нүхэр Языков гэгшэ хүдэлмэриһөө сүлөөлэгдэбэ.

(«Правдаһаа»).

Казахстанай сэсэрлигүүдтэ.

Алма-Атинска районой «Луч Востока» гэжэ колхоздо № 15 бригадань эрхимүүдэй нэгэн юм.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: колхозницанууд А. Мальчебаева, А. Болонина болон М. Селюкова гэгшэд яблока суглуулжа байна.

П. Захаровай фото (ТАСС-эй фотохронико).

„Бурят-Монголой Үнэн“ газетын материалаар хэмжээ абтаба

„Үүлэнэй забһарай наран шанга, үдэрэй талын ноён шанга

Иимэ гаршагтай фельетон манай «Бурят-Монголой Үнэн» газетын энэ оной августын 20-ной номерто толилогдоһон юм. Тэрэ фельетон соо Яруунын аймагай Погромнодохи милициин таһагые даагша нүхэр Беляков гэгшэ даажа байһан участок соогоо элдэб муу зан гаргадаг. үбгэд эхэнэрнүүдые айлгажа, эдихэ ууха юумыень суглуулжа абаашадаг, Советскэ хуулиие сахихын орондо, харин тэрээниие өөрөө эбдэдэг тухай бэшэгдэһэн байгаа. Тус фельетоной еһоор шалган үзэхэдэ, тэндэ хэлэгдэһэн зүйлнүүд тон зүб байжа, дурсагдаһан Беляков тушаалһаан гаргагдаба, мүн Дотоодо хэрэгүүдэй Министрнүүдэй органуудһаа зайлуулха тухай асуудал табигдаад байна, гэжэ ВКП(б)-гэй Яруунын айкомһоо манай редакцида мэдээсэбэ.

* * *

«Хэзээ заһабарилагдаха харгы гээшэб»—гэһэн гаршагтай статья манай «Бурят-Монголой Үнэн» газетын энэ оной октябриин 1-эй номерто гараһан байгаа. Тэрэ статья соо Баргажанай ба Курумканай аймагуудые Улан-Удэ городтой холбожо байгаа республиканска удхашанартай Байгалай урда эрьеын харгыгаар автомашина ябахань айхабтар бэрхэшээлтэй болошоо гэжэ хэлэгдэһэн юм. Тэндэ хэлэгдэһэнэй еһоор шалган үзэхэдэ, бэшэгдэһэн зүйлнүүд зүб байба. Энэ харгы заһабарилга манай түсэбтэ хараалагдаһан ба заһабарилгада бэлэдхэлтэй хүдэлмэри хэгдэжэ байна гэжэ Министрнүүдэй Соведэй дэргэдэхи харгы замай управлениин начальник манай редакцида мэдээсэбэ.

БИБЛИОТЕКЭНҮҮДТЭ ЯБАЖА БАЙГТЫ

Манай ороной арад зон болбол эрдэм ба соел болбосоролые шүдалхын тула тон ехээр жүдхэдэг гээшэ. Ажалшадай эрдэм мэргэжэлээ дээшэлүүлхэ хэрэгтэ эдибхитэйгээр туһалха ба тэдэниие хүтэлбэрилхэ ябадал культурно-гэгээрэлэй фронтын бүхы хүдэлмэрилэгшэдэй шухала уялга болоно. Энэ тон шухала ба хүндэтэй зорилгые бэелүүлхэ хэрэгтэ ном дэбтэр туйлай ехэ үүргэ эзэлдэг байна.

Манай ороной хүгжэжэ социализмһаа коммунизм тээшэ шата дамжан орожо байхада ном дэбтэрэй үүргэ бүри ехээр ургана. Ном дэбтэр соо бүхы хүн түрэлхитэнэй эрдэм ухаанай баялиг орошожо байдаг. Тиимэһээ ном дэбтэр болбол ажалшадые хүмүүжүүлхэ ба эрдэмдэ һургаха хэрэгтэ маша ехэ удхашанартай. Ном дэбтэр уншаха ябадал эрдэмээ дээшэлүүлхэ ба тэрэнэй үзэл сурталай тохонижон бии болохо арга хүнүүдтэ олгодог байна. Ном ехээр уншаһан хүн эрдэм мэргэжэлээр нилээд ехэхэн, ухаатай сэсэн болодог байна.

Ном дэбтэр уншаха ябадал туйлай ехэ туһатай. Энэ хүдэлмэриие эмхидхэлгэ библиотекарь ба библиотекын үүргэ болоно. Библиотекарь болбол уншагшадые ном уншаха ябадалда хабаадуулха ёһотой. Ном дэбтэр болбол эрдэмдэ һураха багажа зэмсэг болоно гээшэ.

Манай республикын түрүү библиотекэнүүд, библиотекын хүдэлмэрилэгшэд зорилгоео һайнаар ойлгожо, ажалшадые ном дэбтэрээр һайса хангажа байна.

Жэшээлхэдэ, Баунтын аймагна библиотекэ муу бэшээр хүдэлмэрилнэ. Энэ библиотекын номой тоо 13 мянга болгогдоһон ба тон һайнаар халагалагдажа байдаг. Энэ библиотекые даагша нүхэр Козулина хүдэлмэреэ һайжаруулхын түлөө халуун оролдолго гаргадаг. Библиотекэдэ олон уншагшад эдибхитэд ябадаг. Библиотекын байһан Богдарино бишихан тосхон байбашье һаань аяар 2500 хүн библиотекэһээ ном абажа уншадаг юм. Аймагаа номоор хангалгые һайжаруулхын зорилгоор 17 нүүдэл библиотекэ эмхидхэгдэһэн байна. Энэнь колхозууд ба алтанай приискэ дээгүүр гарадаг. Саг үргэлжэ номой выставкэ табидаг, ямар ном уншахаб гэжэ һайшаалай список зохеожо үгэдэг, уншагшадай вечер ба конференци дээрэ уншаһан номуудай зүбшэн хэлсэлгэ эмхидхэдэг байна.

Мүн Нижне-Ангарскын библиотекын хүдэлмэри тэрэниие даажа байһан пенсионер-багша нүхэр Девяткинай оролдолгоор эрид һайжарба. Нүхэр Девяткинай үндэр наһатай боложо ябаһаншье һаа тон эдибхитэйгээр хүдэлмэрилжэ, өөрынгөө хэрэгтэ ба ном дэбтэртэ тон дуратайгаар хандажа байһанай ашаар энэ библиотекэ аймагай центрэй хүн зоной дунда ехэ нэрэтэй газарынь боложо шалаа. Хойто-Байгалай аймагай зон олон хоногоор загаһанай ажалда гарахадаа ном дэбтэр ходо уншажа байха аргагүй болодог байна. Тиимэ дээрэһээ нүхэр Девяткин аймагай центрһээ 30—40 километрын газарта байһан загаһашадай бригадада ном дэбтэр абаашаха ябадалые эмхидхэдэг байна.

Мүн манай республиканска библиотекэ (даагшань нүхэр Шатилова) ажалшадай дунда ном тараалгаар тон ехэ ажал ябуулһан байха юм. Энэ библиотекын зал соо үдэр бүри 150—200 уншагшад сугларлаг. Мүн хэдэн олон выставкэ ба консультаци эмхидхэгдэһэн байна.

Мүн ондоо газарнуудааршье һайнаар хүдэлмэрилжэ байһан библиотекэнүүд олон бии.

Тиихэтэй хамта зарим аймагуудта библиотекэ ба илангаяа номой фондодо хайша хэрэгээр хандадагынь гэмшэлтэй байна. Жэшээлхэдэ, Прибайкальска аймагта библиотекээ өөрынь гэрһээ гаргажа, социалистическэ культурын байшанай нэгэ булан худар хаяжархиһаар бүхэли дүрбэн жэл үнгэрбэ. Аймгүйсэдком библиотекэнүүдтэ шухала услови байгуулха тухай хэдэн захяа заабари абадаг болобошье, мүнөө хүртэр гэрынь бусааха тухай хэмжээ абадаггүй. Энэ аймагай хүтэлбэрилхы хүдэлмэрилэгшэдэй ном дэбтэрээр һонирходоггүй хадань, хүмүүжүүлгын энэ хурса зэмсэг хүсэд хэрэглэгдэнэгүй. Тиимэһээ энэ библиотекэ оройдоо 30 шахуу уншагшадтай. Ториин аймагай библиотекэ таарамжатай гэргүй, социалистическэ культурын байшангай бишихан таһаг соо байдаг юм. Иволгын аймагай библиотекэдэ тон үсөөхэн хүн ябадаг. Заиграйн аймагай библиотекэ дайнай урда тээ 11 мянган номтой байһан аад, мүнөө зүбхэн лэ 3,5 мянган номтой болошоһон байха юм. Мүн хүдэлмэрилэгшэдынь олон дахин һэлгэгдээ. Кяхтын библиотекэдэ ерэһэн 12 мянга шахуу ном задарангүй складта хэбтэһээр.

Иимэ ушарнууд хадаа түбхын түрүүндэ дурсагдаһан аймгүйсэдкомуудай ба культурно-гэгээрэлэй таһагуудай зүгһөө библиотекын хүдэлмэриие һонирходоггүй, библиотекын хэрэгые һайжаруулхын түлөө эрид хэмжээнүүдые абадаггүй байһан дээрэһээ үзэгдэнэ гээшэ.

Библиотекын хэрэгые һайжаруулха гэжэ эрмэлзэдэггүй ушарнууд хадаа ажалшадые хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ ном дэбтэрэй хизааргүй ехэ удхашанартай байһаниие гүйсэд ойлгоогүй байһан ябадал болоно.

Уншаха номоо шэлэжэ олохо ябадалдань ажалшадта туһалха, ном уншалгые хүтэлбэрилхэ гээшэ библиотекэнүүдэй, хүдэлмэрилэгшэдэй тон шухала уялгануудай нэгэн болоно.

Аймгүйсэдкомууд, засагай нютагай органууд библиотекын хэрэгые өөһэдэмнай арюун хэрэг гэжэ мэдэрхэ еһотой. Библиотекэнүүдые һайн гэр байраар хангаха, номойнь фондые ехэдхэхэ хэмжээ абаха, библиотекын хүдэлмэрилэгшэдэй байдалые һайжаруулха тон шухала болоно

Н. ШМАКОВ.

Чимит Цыдендамбаевай бэшэһэн харша зохёолнууд

Хаанта засаг арад зоной түрмэнь байгаа. Хаанта засагайхид хадаа үндэһэтэнэй хоорондо үһөө хоро зорюутаар дэлгэрүүлдэг байһан юм. Хаанта засаг болбол бүхы ажалшан арадые, тэрэнэй тоодо ородбэшэ арадуудые зобоон тамалагшань байгаа.

СССР-тэ Агуухэ Октябрьска Социалистическэ революциин болоһонһоо хойшо, урдань дарлагдажа байһан Россиин арад зоной ажабайдалынь үндэһөөрөө ондоо боложо, гайхамшагтайгаар һайжараа. Нэгэ арадые нүгөө арадтайнь хюморуулжа байһан хаанта засагай политика халаа арадуудай хоорондохи хани барисаае һайн дураарань ба үнэн зүрхэнһөөнь нэгэдүүлхэ гэһэн советскэ сэсэ мэргэн политикаар һэлгэгдэһэн байгаа. Большевистскэ партяар ябуулагдажа байгаа ленинско-сталинска национальна политикын ашаар манай орондо тэгшэ эрхэтэй байха ба СССР-эй арадуудай хоорондо хани барисаатай байха идеологи тогтон бэхижэһэн байха юм.

Агуухэ Октябрьска Социалистическэ революциин 27 жэлэй ойдо зорюулһан элидхэл соогоо нүхэр И. В. Сталин иигэжэ хэлэһэн байгаа гэбэл:

«Дайнай ябаса дүнгүүр гитлеровецүүд гансахан дайн сэрэгэй талаар бэшэ, мүн морально-политическэ талаараа диилдэбэ. Манай орондо тогтоһон бүхы үндэһэтэн ба наһануудай тэгшэ эрхын үзэл, арадуудай хани барисаанай үзэл болбол гитлеровецүүдэй зэрлиг национализмын ба үндэһэ яһанай талаар хорото үзэлнүүдыень бүримһэн илаһан байна».

Манай ороной арадуудай хоорондохи хани барисаан дайн сэрэгэй үедэ бүхы хатуу шанга шалгалтануудые гараһан ба үшөө ехээр бүхэжэһэн байна. Энэ хани барисаан хадаа дайн сэрэгэйшье үедэ, мүнөөшье манай ороной илагдашагүй гүн ехэ хүсэнүүдэй нэгэниинь болоно.

Бурят-монгол арад Советскэ Союзай арадуудай нэгэ бүлэдэ ажаһуужа ба ажаллажа, социалистическэ байгуулалтын хэрэгтэ өөрынгөө хубитые үгэжэ байна. Бурят-монгол арад зон хадаа хүхюун сэнгэлиг ба золтой жаргалтай ажабайдалда тэдэниие асарһанайнь түлөө Ленин—Сталинай партида тон ехэ баясхалан хүргэнэ. Ажахы, культура ба сэнгэлиг хүхюун байдалаа хүгжөөхэдэнь манай арадта гайхамшагта туһаламжа үзүүлһэнэйнь түлөө агуухэ ород арадта баясхалан хүргэнэ. Агуухэ ород арад хадаа манай республикын ажахы ба культурые хүгжөөхэ ябадалда бурят-монгол арадуудта урда мэтэ туһалжа байдаг ба саашадаашье туһалха байна.

Бурят-монгол арад зон болбол ород үзэг бэшэгые ехэ баясхалантайгаар хэрэглэн абаад, удхаараа социалистическэ, хэлбэр маягаараа национальна өөрынгөө культурые бадаруулжа байна. Энээл шинэһээ, манай үнэнтэ байдалые хазагайруулһан ба СССР-эй арадуудай нэгэдэмэл бүлын хоорондохи эблэрэлэй барисаа һуладхахые хүсэһэн атэгээдүүдтэ советскэ хүнүүд гүн ехэ зэбүүрхэлтэйгээр хандадаг байна.

Советскэ үнэнтэ байдалые хазагайруулха гэһэн һэдэлгэ, манай республикын зарим нэгэн уранзохеолшодой зүгһөө гаража, олониитын зүгһөө үнэхөөрөө хурса шүүмжэлэл ба зэбүүрхэлые абаһан байха юм.

Романһаа отрывок гэһэн нэрэтэй «Сагаан нуур» гэжэ Цыдендамбаевай статья 1946 оной апрелиин 7-ой «Бурят-Монголой Үнэн» газетын хуудаһанда толилогдоһон байгаа. Ямар саг үеын байдал тухай бэшэгдэһэниинь тус отрывок соо хэлэгдэнэгүй. Бодобол хуушанай байдал тухай бэшэгдэһэн юм ха. Энэ статья соо харуулагдаһан геройнуудынь баян бурят Түшэмэл, нүүжэ ерһэн ород хоёр болоно. Теэд Цыдендамбаев хадаа нүүжэ ерэһэн ородтонь нэрэшье үгөөгүй байба. Саашань юу болоноб гэбэл: адуу малаа бэлшээдэг Түшэмэлэй газар дээрэнь ород нүүдэлшэнүүд буужа ерээд, тэрэ газарыень хахална. Хахалагдаһан сабшалангаа харахадаа, Түшэмэл «өөрынгөө зүрхые түмэр анзаһаар хахалуулһан шэнгеэр хаража», эдэ нүүдэлшэндэ амар заяа үзүүлхэгүйб гэжэ шиидэнэ ха.

Саашань Цыдендамбаев хадаа ород бурят хоерой хоорондо үндэһэ яһа баримталһан ехэ хемороон гараба гэжэ айхабтар тодорхойгоор бэшэнэ. Теэд ородууд ба бурят-монгол арадуудай хоорондохи гайхамшагта хани барисаае буруугаар харуулһан энэ «зохеолынь» манай уншагшадта зааханшье туһа үгэхэгүйнь ойлгостой.

Советскэ үнэн байдалые Цыдендамбаев хадаа гансаханшье энээгээрээ хазагайруулһан бэшэ, харин тэрэ хадаа колхозно таряашадые хардаһан гүрдэһэн байха юм.

Большевигүүдэй коммунистическэ партиин хүтэлбэри доро манай орон дотор коллективизаци ябуулагдаа һэн. Колхозно таряашад урдань үзэгдөөгүй ажалай баатаршалгануудые гаргажа, Эхэ ороноо хамгаалха агуухэ дайнда угаа ехэ хубитые оруулһаниинь эли. Дайн сэрэгэй һүүлээр советскэ арад зохеон байгуулгын ажалда оробо. 1946—1950 онуудта СССР-эй арадай ажахые һэргээн бодхоохо ба хүгжөөхэ табанжэлэй түсэб дүүргэхын түлөө советскэ арад шэн зоригтойгоор ороод байнад.

Тиин, энэ хүгжэлтые, хүхюун сэнгэлиг байдалые өөрынгөө нюдөөр хаража байбашье һаа, советскэ үнэнтэ байдалые бүдүүлигээр хазагайруулжа, худал хуурмагаар бэшэдэг ба советскэ хүнүүдые хардажа гүрдэжэ байдаг ушар бии. Иимэ муухай юумые жэшээлхэдэ, Цыдендамбаев бэшэнэ.

Тэрэ хадаа «Суглаанай зар» гэжэ шүлэг бэшэһэн юм. Энэ «шүлэгынь» эхинһээ абаад һүүлдээ хүртэр худал хуурмаг ба колхознигуудые хардаһан гүрдэһэн зүйл байнабшуу. Суглаан тухай колхознигуудта зарлал хэхэ болоһон Сумбадай хүгшэн колхозойнгоо правленидэ хүнүүдые суглуулхын түлөө «харгы гаратар алхална», «олон айлнуудай богоһые, орон гаран элээнэ» гэжэ бэшэнэ.

Суглаан тухай колхознигуудта мэдээсэхэдээ, Сумбадай иигэжэ хэлэнэ гэнэ.

«Удаан таниие барихагүй,
Урагшатай суглараад тараял
даа».

Колхознигууд, суглаанда ошохо дурагүй байһан болобошье, Сумбадайе ошохоб гэжэ мэхэлнэл гэхэ мэтээр Цыдендамбаев һанаанһаа абажа худал хуурмагаар бэшэнэ.

Цыдендамбаев болбол «али нэгэн арга мэхээр худал хуурмаг юумэ» хэлэжэ колхознигуудые суглаанда суглуулхые Сумбадайда дурадхана гэбэл:

«Хана шалын дорьботор
Хатар еохор болохонь»,—гээд
Зар тунхаг тараагты,
Залуу үбгэнгүй суглархал».

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнай илаһанай һүүлдэ олониитэ ажалшадай элибхи зоригынь урданайхидаа орходоо үшөө ехээр дэбжэн ургажа, суглаан, митинг, лекци болон элидхэлнүүдтэ сугларан ерэлгэ советскэ хүнүүдэй ажаһуудалай еһо гурим болоод байһан энэ үедэ, бүхы советскэ арадай политическэ ба ажалай элибхи зоригоор айхабтар ехээр хүгжэһэн үдэрнүүдтэ, Цыдендамбаев шэнгеэр иигэжэ бэшэхэ ябадал хадаа бодото байдалые жэгшүүритэйгээр хазагайруулһан хэрэг мүн болоно.

Цыдендамбаевай бэшэһэн энэ «зохеолые» «Бурят-Монголой Үнэн» газетэ толилһон байгаа. СССР-эй Верховно Соведэй һунгуулида манай ороной бэлэдхэжэ байһан тэрэ гайхамшагта үедэ, тодорхойлон хэлэбэл, манай арад зоной политическэ эдибхиин айхабтар ехэ болоһон үедэ—1945 оной ноябриин 27-до тэрэ «зохеолынь» хэблэгдэһэн байгаа.

1945 оной декабриин 10-да ВКП(б)-гэй Обкомой пропаганда ба агитациин таһагта «Б. М. Үнэн» газетын редакциин хүдэлмэрилэгшэдэй зүблөөн боложо, Цыдендамбаевай шүлэгүүд идеологическа талаараа хоротой гэжэ сэгнэгдэһэн бэлэй. Тус «зохеолые» толилон гаргалга редакциин алдуу мүн гэжэ тоологдоһон байгаа. Тиихэдэ редактор байһан нүхэр Галсанов энэ алдуугаа мэдэрһэн бэлэй.

Гэбэшье, энэнь формальна мэдэрэл болоод үнгэршоо һэн. Худал юумэ бэшэдэг Цыдендамбаев «Б. М. Үнэн» газетын редакцида хүдэлмэреэ үргэлжэлүүлжэ, элдэб юумэ бэшэхэ арга-боломжотой заншаа байба.

1946 оной мартын 3-да Цыдендамбаевай «Хүрьгэн» гэһэн шүлэг тус газетэдэ шэнээр хэблэгдэбэ. Энэ шүлэгэйнь герой намһаа ондоо «гансаарданги хүн дэлхэй дээрэ байхагүй» гэһэн ехэл хосорһон гансаарданги юумые хэлэнэ. Манай агуухэ орондо дайсан муу этэгээдһээ бэшэ тиимэ гансаарданги хүн юрэ байхагүйл.

1946 оной апрелиин 27-до Цыдендамбаев хадаа мүн газетэдэ «Басаганда» гэжэ өөрынгөө «лирическэ» шүлэг гаргаһан байгаа. Энэнь бэһэл балар мохоо удхатай байшоо. Цыдендамбаевай бэшэһэн бусадшье шүлэгүүд, жэшээлхэдэ, «хара шүрэ хэрхэн» гэхэ мэтэ хэндэшье хэрэггүй юумэнүүд мүн.

Яахалаа Цыдендамбаев иимэ юумэнүүдые бэшээб? Тэрэ хадаа манай советскэ гайхамшагта һайхан үеһөө таһаранги байжа, манай бодото үнэн байдалые хазагайруулан харуулха замда ороо. Идеологическа талаараа харша ба ямаршье удхагүй юумэнүүдые Цыдендамбаевай бэшэхэдэнь, тэдэчиинень «Б. М. Үнэн» газетэ хэблэн гаргажа, бага бэшэ алдуу гаргаһан байгаа.

Эдэ баримтануудһаа хаража үзэхэдэ, «Звезда» ба «Ленинград» гэһэн журналнууд тухай гаргагдаһан ВКП(б)-гэй Центральна Комитедэй тогтоол хадаа манай республикын уранзохеолшодой Союзай хүдэлмэридэ тэрэнэй зарим уранзохеолшодто ехэ хамаадаха байһаниинь элитэ байна.

П. ХАДАЛОВ

Сэрэгэй трибуналай шиидхэбэри тушаа СССР-һээ Уласхоорондын сэрэгэй трибуналай член нүхэр Никитченкын тусгаар һанамжа*)

Д. Правительственна кабинет тухай буруу шиидхэбэри гаргаба

...шэдэй комитет болбол фа... Германиин правительствен... ...недые гэмтэ ябадал хэһэн ...ци гэжэ тоолохо тухай асуу... трибуналай үмэнэ табиһан бай... Приговор хадаа гитлеровскэ ...тельствые гэмтэ ябадал хэһэн ...заци гэжэ тоолонгүй, гэмнэг... дурадхалые үндэһэгүйгөөр бу... ...н орхиһон байна. Энэ шиид... ...е би зүбшөөжэ шадахагүй ... Гитлеровецүүдэй тоо том... олон жэрхэмшэг муухай гэм... ...алнуудые хэһэнийнь тодорбо трибунал тоолоһон юм. Эдэ ябадалнууд хадаа эртээнһээ ...лоһон түсэб ба заабарийн ...зорюута ба эмхитэйгээр хэг... зантай байһаниинь тодорбо трибунал тоолоһон байна. ...бароссой түсэб», «һүни ба ма... «Буугай һомо» ба бусад). ...ал болбол гитлеровецүүдэй ...дые дүүргэхын тулада бай... ...аһан гитлеровскэ ёһо гури... ...гэ хэдэн олоной организаци... гэмтэ ябадал хэбэ гэжэ ...н байгаа. Иигээд байхадань ...итэ ябадал хэхэ гүсэбүүдые ...одонь сэхэ хабаадалсаһан ...рилхы штаб болохо гитле... правительствые гэмтэ яба... ...бэ гэжэ тоолохоһоо арсаад ...иинь оройдоошье үндэһэгүй ...н буруу болохо байнабшуу. штабай членүүдтэ угаа ехэ засаг үгтэһэн, тэдэнэр зохи... ...мхи зургаанууды хүтэлжэ ...юм, тэрэ эмхи зургаан бү... ...ь эдэ түсэбүүдые зохёохо... ...ба хүсэндэнь хүргэхэдэ өөрын... ...лаар хабаадалсажа байба. ...ние тодоруулан гэршэлхын ...нэгэ хэдэн ушар баримта... ...е харуулбал зохихо байна: ...түүдэй хуули засагаа буляа... ...һанайнь һүүлээр тэрэ дары ...оной мартын 24-дэ «Арад ба ...е аршалха тухай» хуули ...даһан юм, тэрэ хуулиин ...имперскэ правительство гээ... ...ейхстагһаа галуур хуули гар... байха эрхэтэй болоо һэн. ...оной майн 26-да имперскэ пра... ...ство болбол коммунистическэ ...зацинуудай зөөрие албадан ...а абаха тухай указ гаргаба ...гээ оной июлиин 14-дэ со... демократическа организаци... ...й зөөрие: буляажа абаһан ...а. 1933 оной декабриин 1-дэ ...кэ правительство хадаа ...ба гүрэнэй нэгэдэлые хангаха ...тухай» хуули тунхаглаа бэлэй. ...ратическа институдуудые ...ажа үргэлжэлүүлхэдээ, им... правительство 1934 оной ...рие шэнэдхэн байгуулха ту... ...хуули гаргажа, централь... ...агуудай һунгагдаха эмхи ...нуудта демократическа һуу... хэхэ ябадалые болюулба. ...аг гээшэ оройдоошье харгы... ...хи зургаан болоо һэн (1945 ...ноябриин 22-ой үдэшын засе... стенограмма, хуудаһан 23-... ...933 оной апрелиин 7-до гараһа... бусад хуулиин ёһоор, хэзээ сагта антифашистска үзэлтэй... ...гү, али зүүн организацинуу... ...баатай гэжэ ажаглагдаһан ...энэй албахаагшад бүгэдэө... ...нэй дунда судьянаршье, ...эшэлэн еврейнүүд албанһаа ...ажа, тэдэнэй оронд фа... ...уд ороһон байха юм. 1937 ...варийн 26-да гараһан «Чи... ...уд тухай немецкэ хуулиин ...дүрим заабариин» ёһоор, ...ай чиновнигой дотоодын ...барисаа гээшэ тэрэнние ал... ...алда томилхын дүхэм ну... болоно... Чиновник гээшэ ...-ын ударидажа байһан на... ...социалистическэ гүрэнэй ...үсэлые гүйсэтхэгшэ болохо ...(үмөөрэгшэдэй документ № ...һан 59). 1934 оной майн ...ээрэлэй министерство бай... ...ажа милитаризмын, расова... ...и үзэл суртаалаар ба бай... ...ай фашистска галзуу тэнэг ...лээр хазайлгагдаһан үзэлөөр ...дые хүмүүжүүлхэ хэрэг тэ... ...дааттагдажа үгтэбэ (доку... ...78-ПС). Сулеэтэ профсою... ...ы хэглэжэ, тэдэнэй зөөрие ...абаһан ба олонхи хүтэл... ...эльнь түрмэлэ хаагдаһан ...Эллэбын эсэргүүсэлтые ла... ...тулада, правительство бол... ...тапо болон концентрационно ...уудые бии болгобо. Ямар... ...ад хэнгүйгөөр ба ямаршье ...й гомноло харуулангүйгөөр ...уугаад мянган хүнүүд ган...

сал антифашистска үзэлтэй гэһэн һэжэгээр арестовалагдажа ба хюдагдажа байба. Еврейнүүдтэ эсэргүү «Нюрнбергскэ хуулинууд» гээшэ хэблэгдэн гаргагдаа һэн. Имперскэ правительствын членүүд,— Гесс ба Фрик —эдэ хуулинуудые дэлгэрүүлжэ, нэмэлгэ декредүүдые гаргаба. Гитлеровскэ правительствын ажал-ябуулга хадаа олон миллион хүнэй ами наһыень алдуулжа абаашаһан ба арадуудта хэмжээлэшэгүй ехэ гасалан зоболон ба тоолошогүй материальна гарза гай ушаруулһан, дайн сэрэгтэ хүргэһэн байна. 1938 оной февралиин 4-дэ Гитлер министрнүүдэй нюуса совет байгуулжа, тэрэнэй зорилгые иимэ үгэнүүдээр тодорхойлһон байна гэбэл: «Гадаадын политикын асуудалнууд тушаа намда зүбшэн хэлэжэ туһалхын тулада, би нюуса совет байгуулааб» («Рейхсгезистиблатт» 1938 он, бүлэг I, хуудаһан 112, документ 2031-ПС). Гитлеровскэ правительствын гадаадын политика хадаа агресси хэхэ гэһэн политика байһан юм. Иимэ ушарһаа, нюуса соведэй членүүд тус политикын түлөө харюусалгатай гэжэ тоологдохо ёһотой. Процесс дээрэ нюуса соведые хуурмаг юм шэнгеэр ба бодото дээрэ ажаллаагүй байһан юм шэнгеэр харуулха һэдэлгэ гараа һэн. Теэд тэрэнние зүбшөөхын аргагүй. Гитлертэ Розенбергын эльгээһэн бэшэгые һануулбал ойлгосотой болохо, тэрэ бэшэг соогоо Розенберг болбол энэ соведэй ушар удхые сэгнэхын тулада нюуса соведэй членүүд болгожо министрнүүдые томилхые үсэд хатуугаар эриһэн байгаа.

Агрессивнэ дай хэхэ бодото бэлэдхэлдэ Герингын толгойлжо байһан оборонын имперскэ совет гээшэ бүри ехэ удхатай байһан юм. Бүгэдын мэдэһээр, оборонын соведэй членүүд хэд байгааб гэхэдэ: Гесс, Фрик, Функ, Кейтель, Редер, Ламмерс (документ 2194-ПС, 2018-ПС). Оборонын соведэй ушар удха ба дайн сэрэгэй бэлэдхэлдэ тэрэнэй дүүргэхэ үүргэ тухай 1939 оной июниин 23-да болоһон заседани дээрэ Геринг иимэ сэгнэлтэ үгэһэн юм: «Империин оборонын совет гээшэ дайн сэрэгтэ бэлэдхэхэ асуудалнууд тушаа империн дотороо шиидхэхы удхатай корпораци болоно» (документ 3787—ПС, США-782). Мүн тиихэдэ Геринг болбол «оборонын соведэй заседанинууд эгээн шухала шиидхэбэринүүдые баталан абахын тулада болодог юм» гэжэ тэмдэглэбэ. Гэмнэгшэдэй харуулһан энэ оборонын имперскэ соведэй заседанинуудай протоколнуудые хараад үзэхэдэ, тус совет угаа шухала шиидхэбэринүүдые гаргадаг байба. Мүн тэдэ протоколнуудые хараад үзэхэдэ, дайн сэрэгтэ бэлэдхэхэ хэмжээ ябуулгануудые зүбшэн хэлсэлгэдэ оборонын соведэй членүүдэй хажуугаар бусад министрнүүдшье хабаадалсадаг байгаа. Жэшээнь, 1939 оной июниин 23-да болоһон заседани дээрэ ажалай, эдеэ хоол ба худөө ажалай, финансын, зам харилсаанай ба бусад министрнүүд хабаадалсаба, тиихэдэ заседаниин протокол бухы министрнүүдтэ эльгээгдэһэн байха юм (документ США-782).

Трибуналай приговор болбол хүтэлбэрилхы гүрэнэй орган болохо гитлеровскэ правительствын зарим нэгэн онсо илгаануудые зүйтэйгөөр тэмдэглэһэн байна гэбэл: кабинедэй заседанинууд саг сагтаа суглардаггүй, юрэ бусын эрхэтэй байһан министрнүүд зарим ушарнуудта хуулинуудые хэблэжэ гаргадаг. Гитлерэй өөрынь хуули засаг гээшэ айхабтар ехэ байба. Зүгөөр, эдэ онсо илгаанууд хадаа гитлеровскэ правительство хадаа юрын правительство бэшэ, имагта гэмтэ ябадал хэһэн организаци байһыень буруушаахагүй, харин лаблан гэршэлхэ байнабшуу. Гитлер өөрөө айхабтар ехэ мэдэлтэй байһаниинь мэдээжэ лэб даа, теэд энэ хадаа Гитлертэ үнэн шүтэнги членүүдтэй. Гитлертэ үлэмжэ дүтэ байжа, тэрэнэй хэмжээ-ябуулгануудай түлөө харюусаха сагай болтор тэдэ бүгэдые хүсэндэнь ба һайшаажа байһан хүтэлбэрилхы хүнүүдтэй байһан правительственна кабинетһээ харюусалгань ябашье һалгаагдахагүй болоно. Гитлеровскэ правительствые гэмтэ ябадал хэһэн организаци гэжэ тоолохо бүхы хүдэһэ баримтанууд бии байгаа гэжэ тоолохо байнаб.

Е. Генеральна штаб ба ОКВ тухай буруу шиидхэбэри гаргаба

...ральна штаб ба германска ...хүсэнүүдэй дээдэ коман... (ОКВ) гэмтэ ябадал хэбэ ...һаниие приговор соо бу...руугаар болюулһан байна. Генеральна штаб болон ОКВ-е гэмтэ ябадал хэһэн организаци гэжэ тоолохоһоо арсаха гээшэ бодото байдалда ба сүүдэй мүрдэлгэ соогуур харуулагдаһан гэршэ материалнуудта зүрюу таарахагүй юм. Фашистска Германиин зэбсэгтэ хүсэнүүдэй хүтэлбэрилхы состав хадаа партийно-эсэсовскэ аппаратай хамта, агрессивнэ болон хүн зондо зэбүүсэнги түсэбүүдые бэлэдхэхэ ба бэелүүлхэ тушаа шухала орган байһандань һэжэг һанагданагүй. Зэбсэгтэ хүсэнүүдэй офицернүүдтэ зорюулагдаһан хуулита хэблэлнүүд соогоо гитлеровецүүд өөһэдөө энээн тухай сэхэрүүнь хэлэдэг ба тэмдэглэдэг байһан юм. «Политика ба империин офицер» гэдэг фашистска партийна хэблэл соо фашистска ёһо гуримые «парти ба зэбсэгтэ хүсэнүүд гэһэн хоер юумэ дэмжэн барижа ба толгойлжо байна» гэжэ сэхэ хэлэгдээ һэн. «Тэдэнь мүн лэ ажабайдалай философиие элирхэйлэн харуулһан формонууд болоно... Парти ба зэбсэгтэ хүсэнүүдэй зорилгонууд гээшэ таһаршагүй холбоотой ба нэгэн харюусалгатай байнабшуу... Тэдэнэр амжалта түйлахадаа гү, али урагшагүйдэхэдөө бэе бэеһээн дулдыданги байха юм» гэбэ (документ 4060—ПС, США—928, хуудаһан 4). Гитлеровскэ партийно-эсэсовскэ аппарат болон фашистска зэбсэгтэ хүсэнүүдэй хоорондохи харилсаха хэлхээ холбооной энэ эмхидхэл хадаа сэрэгэй иерархиин дээдэ шатадань илангаяа хүсэтэй болоод байһан юм, тэрэнние гэмнэлтын акт болбол генштаб ба ОКВ гэдэг гэмтэ ябадал хэһэн организаци юм гээд нэгэдүүлнэ. Гитлеровскэ арми дотор Верховно командованиин түлөөлэгшэдые шэлэжэ олохо ябадал хадаа офицернүүдэй зүгһөө энэ еһо гуримда үнэн шүтэнги байһыень ба эзэмдэгдэһэн газар нютагуудта плендэ абтаһан сэрэгэйхидтэ болон амгалан һууһан зондо хандаха тушаа гэмтэ директивэнүүдые дүүргэлгые агресси хэхэ ябадалтай холбожо шадахаар бэлэн байһыень харалсадаг байгаа бэлэй.

Германска зэбсэгтэ хүсэнүүдэй хүтэлбэрилэгшэд хадаа сэрэгэй иерархиин тусгаар шатада хүрэһэн миил простой офицернүүд бэшэ байгаа юм. Түбхын түрүүндэ гитлеровска хүтэлбэриин тон чюусаар барижа байһан түсэбүүдые тэдэндэ найдажа үгтэһэн нэгэдэнги бүлэг байба. Эндэ харуулагдаһан гэршэ баримтанууд хадаа сэрэгэй хүтэлбэрилэгшэд энэ этигэл найдабариие хүсэд харюулһан ба гитлеровскэ түсэбүүдые үнэн сэдьхэлһээ баримталагшад ба дүүргэгшэд байһыень хүсэд гэршэлбэ. Агаарай сэрэгэй хүсэнүүдэй верховно командованиие фашистска «рейхын» «хоердохи зэргын хүн» толгойлжо байһаниинь дэмы бэшэ; далайн сэрэгэй хүсэнүүдэй верховно командованиие Дениц толгойлжо байба, тэрэ хадаа һүүлээрынь Гитлерэй орондо ороһон байгаа; зэбсэгтэ хүсэнүүдэй верховно командовани хадаа плендэ абтаһан сэрэгэйхидые болон эзэмдэгдэһэн газар нютагуудта амгалан һууһан зониие үгы хэхэ тухай директивэнүүдэй ехэнхи хүбидань гараа табижа гаргаһан Кейтелиин мэдэлдэ суглараһтхай байгаа. Иимэ ушарһаа, тэрэнние союзна гүрэнүүдтэхи дээдэ сэрэгэй командованиин байгуулгатай сасуулжа харахын аргагүй. Демократическа оронд нэрээ харһан нэгэшье сэрэгэй специалист гээшэ имагта сэрэгэй түсэбүүдые зохеохын хажуугаар, амгалан һууһан зониие олоорынь хэһээхэ хюдаха хэмжээ-ябуулгануудые бэлэдхэжэ гү, али плендэ абтаһан сэрэгэйхидтэ хайра гамгүйгөөр хандаха ба алаха тухай эртээнһээ зүбшөөрэл үгэжэ байхагүй болоно. Гэхэ зуура, эгээ иимэ юумые фашистска Германиин генеральна штабай болон ОКВ-эйн дээдэ хүтэлбэрилэгшэд эрхилжэ байба. Эб найрамдалда эсэргүүсэжэ тэдэнэй хэһэн айхабтар хүндэ гэмтэ ябадал, сэрэгэй гэмтэ ябадал ба хүн зондо харша гэмтэ ябадал хэһэн ушар баримтанууд сүүдэй приговор соо арсагдаагүй, харин тусгаар тэмдэглэгдэһэн байха юм. Зүгөөр, энэ ушар баримтаһаа еһотой тобшолол хэгдээгүй байшоо. Приговор соо иигэжэ хэлэгдэнэ: «Тэдэнэр сэрэгшын хүндэтэ мэргэжэлэй нэрые гутааба. Эдэ зэбсэгтэ хүсэнүүдэй хэдэн зуугаад дээдэ офицернүүдэй сэрэгэй хүтэлбэригүйгөөр Гитлерэй ба тэрэнэй нацистска туһамаршадай агрессивнэ һанал хүсэлын юрэ академическа ба хооһон хубхай юумэ болохо бэлэй...» Дам саашаа иигэжэ хэлэгдэнэ: «эдэ хүнүүдэй нилээд олониинь солдатска тангаригые бузарлаба гэжэ бүхы дэлхэй мэдэхэ ёһотой. Гитлерэй зэрлиг муухай гэмтэ ябадал тухай тэдэндэ эли мэдэтдэжэ байһаниинь тодо һонор болоод байһан мүнөө сагта бидэнэр үгыень дууладаггүй байгаа һэмди гэжэ хэлэнэ. Эдэ гэмтэ ябадалнуудые хэхэдэнь тэдэнэр эдибхитэйгээр хабаадалсажа байһан гү, али нэгэн сагта газар дэлхэй дээрэ гасалан боложо харагдаһанда орходоо бүри үлэмжэ үргэн ехээр ба бүри аймшагтайгаар гэмтэ ябадалнуудай хэгдэжэ бйхадань аблаанигүй ба үгэ дууласатай гэршэнэр боложо ябаһаниинь үнэн байнабшуу. Энээн тушаа бидэнэр хэлэхэ ёһотойбди».

Приговор соо иигэжэ хэлэгдэһэниинь зүбтэй зүйтэй ба сүүдэй олон тоото гэршэ баримтанууд дээрэһээ үндэһэлнэ. Теэд бүхы дэлхэйдэ ба өөрынгөө орондо өды зэргын ехэ гасалан зоболон ушаруулһан энэ хэдэн зуугаад дээдэ офицернүүд яахадаа гэмтэ организаци боложо тоологдохогүй байһаниинь ойлгогдоногүй. Энэнние үндэһэлхын тулада, приговор соо бодото гэршэ баримтанудта огто таарахагүй юумэнүүд хэлэгдэнэ гэбэл: а) дурсагдаһан гэмтэ ябадалнуудые генеральна штабай ба ОКВ-эйн түлөөлэгшэд хэбэ, тиихэдээ гэмтэ ябадал хэгшэдэй хамтарһан бүлгэм й членүүдээр бэшэ, харин тэдэ хүнүүд амяар амяараа хэһэн байба, б) генштаб болон ОКВ гээшэ заговорщигуудай гарта миил зэбсэгынь ба тэдэнэй дура зоригые юрэ дүүргэгшэд болоһон байна гэбэ. Олон тоото гэршэ баримтанууд хадаа эдэ тобшололнуудые буруушаана гэхэдэ:

1. Генеральна штабай ба ОКВ-эйн хүтэлбэрилхы түлөөлэгшэд дээдэ гитлеровскэ чиновнигуудай үсөөн бүлэг хүнүүдэй хажуугаар агресси хэхэ түсэбые зохеохо ба бэелүүлхэ хэрэгтэ миил ёһо дүүргэжэ гүйсэдхэгшэд бэшэ, харин эб нэрамдалай ба хүн түрэлтэндэ эсэргүү заговорто эдибхитэйгээр хабаадалсагшад байба.

Тэдэнэй зүбшөөлгүйгөөр ба эдибхитэй туһаламжагүйгөөр Гитлер эдэ асуудалнуудые шиидхэжэ юрдөө шадахагүй байгаа.

Олонхи ушарнуудта эдэнэй һанамжань шиидхэхы удхатай байдаг һэн. Хэрбээ зэбсэгтэ хүсэнүүдэй гол хүтэлбэрилхы составынь агрессивнэ түсэбые хүсэд дэмжэжэ байгаагүй юм һаань, гитлеровскэ Германиин агрессивнэ түсэбүүд хайшан гээд бэелүүлэгдэжэ болохо байһаниинь ойлгохын аргагүй. Гитлер болбол өөрынгөө гэмтэ түсэбүүдые болон тэрэнэй ушар шалтагаанние эгээ эдэ сэрэгэй командованиин хүтэлбэрилхы тушаалтанһаа балай нюудаггүй байһан юм.

Жэшээнь, Польшодо добтолхоор бэлдэжэ байхадаа бүри 1939 оной май һарада болоһон шэнэ имперскэ канцелярида дээдэ сэрэгэй начальнигуудтай хэһэн зүблөөн дээрэ Гитлер иигэжэ мэдүүлээ һэн: «Зүүн зүгтэ бидэндэ хэрэгтэй ажа амидаралай газар дайдые үргэдхэхэ тухай хэлэгдэнэ гээшэ», «тиимэ болохолоороо Польшые хайралха гэһэн асуудал болюулагдажа, арга олдоһон лэ сагта Польшодо добтолхо гэһэн шиидхэбэри байна гээшэ» (документ Л—79).

Чехословакиие булимтаран абаха сагһаа бүри түрүүн, 1938 оной майн 30-да гаргаһан директивэ соогоо Гитлер сэрэгэй командованиин түлөөлэгшэдтэ хандаха зуураа, иигэжэ һэнгэргүйгөөр мэдүүлээ һэн: «Сэрэгэй ба политическэ талаар эгээн таатай зохид саг болбол бүхы дэлхэйн олониитын, ядахын сагта зарьманайньшье, хараһаар байтар сэрэгэй ябуулганудые моральнаар зүбтүүлхэ гэжэ Германиие точ шангаар хардаһан ямар нэгэн арсалдаата ушар дээрэһээ сахилгаан түргэн сохихо хэхэ ябадал болоно» (документ 338—ПС). Югославиие эзэлэн абахынгаа урда тээ 1941 оной майн 27-до гараһан директивэ соогоо Гитлер верховно командованиин түлөөлэгшэдтэ хандажа бэшэһэниинь хадаа: «Хэрбээ Югославиин үнэн шударгүү байхамнай гэжэ мэдүүлээдшье байгаа юм һаань, тэрэнние дайсан шэнгеэр хаража, тэрээн дээрэһээ шадаал һаа түргэнөөр үй бута сохихо хэрэгтэй» (документ 1746—ПС). СССР-тэ добтолхоор бэлэдхэжэ байхадаа, Гитлер болбол энээнтэй холбогдоһон түсэбүүдые ба директивэнүүдые зохёолгодо генштабай ба ОКВ-эйн түлөөлэгшэдые миил юрын сэрэгэй мэргэжэлтэн шэнгеэр хабаадуулаагүй байгаа юм.

1941 оной июнь һарада ОКВ-эйн хэблэжэ гаргаһан «Барбароссой райондо пропаганда ябуулха тухай заабаринууд» соо иигэжэ хэлэгдээ һэн: «Советскэ Союзые олон ондоо болгожо бутаргаха гэһэн пропаганда дары дээрэ ябуулһанай хэрэггүй» (документ 446—ПС).

Бүри 1941 оной майн 13-да ОКВ болбол Советскэ Союз дотор саг зуураа эзэмдэгдэһэн районуудта гражданска зондо эсэргүүсэхэ алибаа террористическэ хэмжээнүүдые абаха гэжэ сэрэгүүдтэй захирһан байна.

Мүн тэндэ иигэжэ тусхайгаар тайлбарилба: «Хүтэлбэрилэгшэдэй политическэ һанал хүсэлдэ таараха гансал тиимэ приговорнууд батагдаха зэргэтэй» (документ С—50).

2. ОКВ ба генеральна штаб хадаа буу зэбсэггүй амгалан һууһан зондо ба плендэ абтаһан сэрэгэйхидтэ эсэргүү хайра гамгүй хэмжээ-ябуулгануудые бэелүүлхэ тухай угаа шэрүүн дошхон тогтоол ба захиралтануудые хэблэжэ гаргаһан байгаа.

«Барбароссой» райондо тусгаар ондоогоор сүүдлэхэ тухай тогтоол» соогоо ОКВ-эй болбол Советскэ Союзда добтолгые бэлэдхэжэ байхадаа сэрэгэй сүүдүүдэй хэрэг ябуулгые эртэнһээ һэлгэжэ болюулаад амгалан һууһан зониие зобоохо тамалха эрхые тус тус офицернүүд болон солдадуудта үгэһэн байна.

Жэшээлхэдэ, тэндэ иигэжэ хэлэгдэһэн байгаа: «Дайсан үзэлтэй гражданска хүнүүдэй хэһэн гэмтэ ябадал сэрэгэй ба сэрэгэй полевой сүүдүүдээр харагдажа үзэгдэхэгүй болоно..», «һэжэглэгдэһэн этэгээдүүд тэрэ дары офицертэ абаашагдаха еһотой. Офицер хадаа тэдэнэр буудагдаад алагдаха ёһотой гү гэжэ шиидхэхэ байна...», «һэжэгтэ ороһон хүнүүдые сүүдтэ үгэхын тулада байлгаха гээшэ тон шангаар хоригдоно». Мүн тэндэ «эгээн онсо хатуу хэмжээнүүд» хараалагдаһан байгаа, жэшээнь «бодото зэмэтэнние түргэнөөр тодоруулан олохын аргагүй байгаа юм һаань, хүсөөрөө болохо хэмжээнүүдые оло олоноор абаха гэбэ.

Германска армиин албанда байгшадай дундаһаа сэрэгэй гэмтэ ябадал хэһэн хүнүүдые хэһээхэгүй байһан тухай мүн тэрэ захиралта соо эртээнһээ найдуулагдаһан байха юм. Тэндэ иигэжэ хэлэгдэбэ: «Дайсан харша гражданска нюурнууд тушаа сэрэгэй алба хэгшэдэй ба тэдэндэ туһалдаг хүнүүдэй хэһэн үйлэ хэрэгэй түлөө хуулиин хэрэг үүдхэхэ гээшэ тэрэнь сэрэгэй гэмтэ ябадал болоһон гү, али аша гаргагдаһан байгаашье һаань, заабол хэгдэхэ еһотой бэшэ юм...»

Дайн сэрэг соогуур верховно командовани хадаа плендэ абтаһан сэрэгэйхид болон эзэмдэгдэһэн оронуудай амгалан һууһан зон тушаа террор хэхэ ябадалые шангалхажа энэ линиие өрид шууд ябуулһан байгаа.

1941 оной сентябриин 16-да ОКВ-эйн гаргаһан директивэ соо иигэжэ хэлэгдэбэ: «эндэ хамаадаха оронуудта хүнэй ами наһан гээшэ оройдоо юундэшье тоологдохогүй байһыень анхаралдаа абаха хэрэгтэй. Һүрдүүлэн айлгаха хэмжээ хадаа гансал юрэ бусын шэрүүн дошхоноор байха ябадалаар хэгдэжэ болохо юм». (документ Р—98).

1941 оной июлиин 24-дэ ОКВ болбол армейскэ группировкануудые командалагшадта хандахадаа «Нэмэлтэ сахюул харуулай частьнуудые эльгээхые эрихэ бэшэ, харин зохихо шэрүүн дошхон хэмжээнүүдые абажа, командалагшад өөһэдынгөө районуудые аюулгүй гуримтай байлгаха арга зэмсэг олохо ёһотой» гэжэ сэхэ хэлэһэн байгаа (документ 459—ПС).

1941 оной февралиин 16-да гараһан ОКВ-эйн директивэ соо хэлэгдэһэниинь хадаа:

«Сэрэгүүд гээшэ хэрбээ амжалта түйлахада туһатай болохо байгаа һаань, эхэнэрнүүд ба үхибүүдтэшье эсэргүүсэжэ ямаршье арга хэмжээнүүдые хизаарлангүй абаха эрхэтэй ба уялгатай...» (документ СССР—16). Плендэ абтаһан сэрэгэйхидтэ хандаха тухай ОКВ-эйн үлэмжэ хатуугаар гаргаһан директивэнүүдэй тоодо «Харанхы ба манан» гэжэ нэрэтэй приказые оруулха хэрэгтэй. Уласхоорондын конвенциин ёһоор хэһээлтэдэ орожо огто шадахагүй зэмэ хэһэнэй түлөө (жэшээнь лагерьһаа тэрьедэһэнэй түлөө) плендэ абтаһан сэрэгэйхидые саазалха гэһэн байха юм.

Тус приказ соо иигэжэ хэлэгдэбэ: «энэ мэтын зэмэ хэһэнэй түлөө сүлөөеынь хаһаха болон бүри бүхы наһан соонь түрмэдэ хааха гэһэн хэһээлтэнүүд хадаа һулаар хандаһанай тэмдэг болоно. Үрэхөөрөө аша туһые түйлаха гээ юм һаа, гансал саазалха гү, али зэмэтэй хүнүүдэй яаһаниие шье улад зоной мэдэхэгүй тиимэ хэмжээнүүдые абабал түйлажа болохо байна» (документ Л—90, США—224, 1946 оной январиин 25-ай үдэшын заседаниин стенограмма). Энэ приказые бэелүүлжэ байһан гэршэ баримтанууд сүүдэй мүрдэлгэ соогуур үргэн ехээр харуулагдаа һэн. Тэрэ мэтын гэмтэ ябадал хэһэн үльгэр жэшээнүүдэй нэгэниинь хадаа 50 английска офицер-летчигуудые алаһан ябадал болоно. Иимэ гэмтэ ябадал хэхые верховно командованиин заажа үгэһэн тухай һэжэг һанахаар бэшэ. Мүн тэрэшэлэн ОКВ болбол «Командос» гэдэг отрядуудые үгы хэхэ тухай захиралта гаргаа һэн. Энэ приказай эхэ бэшэгынь сүүдтэ харуулагдаһан юм (документ—498—ПС, США-501). «Командос» гэдэг отрядуудта оролсоһон союзна арминуудай солдадууд ба офицернүүд энэ приказай ёһоор буудагдан алагдаха ёһотой байба. Зүгөөр, асуултын хэхын тулада шухала хэрэгтэй байхадань амиды үлээдэг байгаашье һаа, асуултын һүүлээр тэдэнние өөрсэгүй буудан аладаг бэлэй.

Энэ приказые армейскэ группировкануудые командалагшад хэлбэрилтэгүйгөөр дүүргэдэг байба. 1944 оной июнь һарада Баруун тээ байгаа немецкэ сэрэгүүдэй главнокомандалагша Рундштедт гэгшэ «Командос» группануудта хандаха тухай «Гитлерэй приказ мүнөө хүртэр дүүргэгдэжэ байна» гэжэ алидхаһан байна (документ—531—ПС, США—550).

3. СС ба полициин хажуугаар верховно командовани хадаа эзэмдэгдэһэн газар нютагуудта үлэмжэ шэрүүн хатуу полицейскэ аашануудые гаргаһанай түлөө харюусалгатай байха юм.

1941 оной мартын 13-да ОКВ-эйн хэблэн гаргаһан «Тусгаар областьнууд тухай заабари соо» эзэмдэгдэһэн территоринууд дээрэ армиин командовани ба СС-гэй рэйхсфюрерэй хоорондо үгээ нэгэдэнгеэр ябуулгануудые хэхэ шухала байһыень хараалба. РСХА-гэй гүрбадахи управлениин начальник ба мүн тэрэшэлэн «Д» эйнзатцгруппын начальник болохо Отто Олендорфын ба РСХА-гэй 6-дахи управлениин начальник Вальтер Шелленберг гэгшэдэй асуултада хэлэһэн дээрэһээ харахада, ОКВ эйн заабариие дүүргэлтэ болгохын тулада зохихо армейскэ группировкануудай мэдэлдэ үгтэхэ аюулгүйе сахиха тухай полициин «Оперативна группануудые» ба СД-е эмхидхэхэ тухай генеральна штаб болон РСХА-гэй хоорондо хэлсээн баталагдаһан байгаа.

Саг зуура эзэмдэгдэһэн газар нютагуудта эйнзатцгруппын хэһэн гэмтэ ябадалнуудые тооложо бараахаар бэшэ. Эйнзатцгруппанууд хада зохихо армейскэ группировкануудые командалагшадтай тон нягта барисаатайгаар ябуулгануудые хэбэ.

Энээнние харуулхын тулада «А» эйнзатцгруппын тоосоото элидхэл сооһоо иимэ юумэ абажа харуулбал зохихо байна: «...бидэнэй зорилго хадаа командующие тылэй начальнигтай нюурай барисаатай болгохо гэһэн байха юм. Армиинуудтай барисаан тон һайнаар, зарим ушарнуудта угаа дүтэрхы, үнэн сэдьхэлэй шахуу болобо, жэшээнь, танкова группые командалагша генерал полковник «Гопрр» гэгшэтэй ниитэ холбоо тогтоод байһыень тэмдэглэхэ хэрэгтэй (документ Л—8).

4. Верховно командованиин түлөөлэгшэд хамта бүхы һалаануудта гэмтэ группын членүүдтэл адляар үйлэ хэжэ байба.

ОКВ болон генштабай директивэнүүд хадаа дай хэхэ тухай уласхоорондын эрхэ ба заншалые эли бодо эбдэжэ байгаашье һаань, дээдэ штабной офицернүүдэй зүгһөө болон тусгаар армейскэ группануудай командованиин зүгһөө тэрэнние буруушаагаагүй байхаһаа гадна, харин хэлбэрилтэгүйгөөр хүсэндэнь хүргэжэ ба эдэнние улам һүжэргэжэ, бүри шэрүүн хатуу приказнуудые гаргаха мэтээр нэмэжэ байгаа һэн.

Армейскэ группировкые командалагша фельдмаршал фон Рейхенау гэгшын солдадуудта хандажа гаргаһан директивэ энэ талаар һонирхолтой байна гэбэл: «Зүүн тээхи территори дээрэ байһан солдат гээшэ дай хэхэ мэргэжэлые шудаһан юрын сэрэгшэ бэшэ, харин мүн тэрэшэлэн хайра гамгүй национальна идеологиие тараагша болоно». Дам саашаа еврейнүүдые хюдагты гэжэ уряалаад, Рейхенау иигэжэ бэшэһэн: «Тиимэ болохолоороо, солдат хадаа дутуу түрэлтэй еврейнүүдтэ эсэргүүсэн, шэрүүн хатуугаар б[...] үнэнтэ зүбөөр үһөөгөө абаха шухала байһыень дүүрэн ойлгожо ябаха ёһотой («документ США—556).

Мүн тэрэшэлэн жэшээ болгожо фельдмаршал фон Манштейнэй солдадуудта зорюулжа гаргаһан приказые заажа хэлэхэдэ болоно.

Тиигээд байхадаа, гэршэ баримтануудые харуулха үедэ гитлеровскэ армиин генеральна штаб болон верховно командовани гээшэ угаа аюултай гэмтэ ябадал хэһэн организаци байһаниинь дүүрэн тодорһон байнабшуу.

Судьянар, би хадаа Трибуналай членүүдэй гаргаһан шиидхэбэринүүдэ һаналаа таараагүй байһан тэдэ шухала асуудалнууд тушаа өөрынгөө тусгаар һанамжые бэшэхэ уялгатай байнаб гэжэ бэеэ тоолобоб.

СССР-һээ Уласхоорондын Сэрэгэй Трибуналай член юстициин генерал-майор **И. Т. НИКИТЧЕНКО.**

---

*) ...ожэлэл. Эхинийнь „Б. М. Үнэнэй" ...13-най ба 15-ай номернуудта.

ЮРИДИЧЕСКЭ КОНСУЛЬТАЦИ

АСУУДАЛ: Колхозой член бэшэ хүнииэ тэрэ колхозой түрүүлэгшээр һунгажа болохо гү?

ХАРЮУ: Болохогүй. Хүдөө ажахын артелиин Уставай еһоор колхозой түрүүлэгшэ зүбхэн тус колхозой өөһэдынь членүүдһээ һунгагдаха зэргэтэй. Гэбэшье хэрбээ колхозой түрүүлэгшээр һунгамаар хүнэй колхоз дотор олдохогүй байбал, колхознигуудай хамтын суглаагаар тус колхозой член бэшэ хүн колхозой түрүүлэгшын тушаалда һунгагдажа болохо юм. Зүгөөр тэрэ хүн түрүүлэгшээр һунгагдахынгаа урда тээ тус колхозой членээр эрхэ бэшэ абтаһан байха еһотой. Тиимэһээ аймагай организацинуудай зүгһөө колхозой түрүүлэгшэнэрые томилдог, мүн колхозой членүүдэй хамтын суглаагаар һунгагдаһан түрүүлэгшэнэрые ба бусад хүдэлмэрилэгшэдые ондоо хүдэлмэридэ оруулдаг, тушаалһаань гаргадаг ушарнууд хүдөө ажахын артелиин Уставые бүдүүлигээр эбдэһэн ябадал болоно. «Колхознигуудай хамтын суглаанһаа гадуур колхозуудай түрүүлэгшэнэрые томилхо гү, али һэлгэхэ ябадалай түлөө хатуу харюусалгатайт гэжэ партиин райкомууд, райсоведүүд болон газартаряалангай органуудые хорихо»—гэжэ СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй ба ВКП(б)-гэй ЦК гэй 1946 оной сентябриин 19-эй тогтоол соо бэшэгдэһэн байха юм.

АСУУДАЛ: Колхозуудта захиргаанай-управленческэ персоналда гаргашалан үгтэхэ ажалта үдэрэй хэмжээ хэды шэнээн байхаб?

ХАРЮУ: ВКП(б)-гэй Центральна Хиналтын Комиссиин Президиумэй ба СССР-эй Хүдэлмэришэн Таряашанай Инспекциин Арадай Комиссариадай коллегиин 1933 оной сентябриин 7 ба 14-эй тогтоолоор, мүн СССР-эй Газартаряалангай Арадай Комиссариадай 1935 оной январиин 26-ай тогтоолоор колхозуудай захиргаанай управленческэ аппаратта гаргашалагдаха ажалта үдэрэй тоо колхоздо олдоһон бүхы ажалта үдэрнүүдэй 8 процентһээ дээшэ бэшэ байха гэжэ тодорхойлогдоһон байха юм.

Харин захиргаанай ажахын гаргаша хадаа хүдөө ажахын артелиин Уставай 12-дохи статьягай еһоор колхозой бүхы мүнгэн олзын 2 процентһээ дээшэ бэшэ байха еһотой.

«Колхозуудта хүдөө ажахын артелиин Уставые эбдэһэн ябадалнуудые усадхаха хэмжээнүүд тухай» ССР Союзай Министрнүүдэй Соведэй ба ВКП(б)-гэй Центральна Комитедэй тогтоол соо «хоер һарын турша соо бүхы колхозуудта шалгалта хэхэ, захиргаанай ба правлени шадар ажалладаг хүнүүдые хэтэрхы олон болгоһон штадые ба тэдэнэй хүлһэ-түлбэридэ гаргашалагдадаг ажалта үдэрнүүдые хаһажа бага болгохо, харин захиргаанай ажахын гаргашануудые хүдөө ажахын артелиин Уставтай тааруулжа хэдэг болохо» гэжэ хараалагдаа.

Энэ хэрэгтэ ажалта үдэрнүүдые ба мүнгэн зөөрине тоггоогдоһон хэмжээһээ үлүү ехээр гаргашалгада гэмтэй колхозой түрүүлэгшэнэр, колхозойнгоо ниитын зөөриие үриһэн дээрэ тоологдожо сүүдэй харюусалгада хабаадуулагдаха болоно.

АСУУДАЛ: Колхознигуудта боро бодолоор ба мүнгөөр уридшалан үгтэхэ аванс ямар хэмжээтэй байхаб?

ХАРЮУ: Хүдөө ажахын артелиин Уставай 16-дахи статьягай ба мүнөө хүсэндөө байгаа хуулита журамай еһоор («1945 ондо таряа хуряалга ба хүдөө ажахын продуктнуудые бэлэдхэхэ тухай» СССР-эй Арадай Комиссарнарай Соведэй ба ВКП(б)-гэй ЦК-гэй тогтоол), таряа хурялгын үедэ ба хүдөө ажахын продуктнуудые гүрэндэ тушааха түсэбөө дүүргээгүй байха үе соо оробһото ба бусад культурануудые доторой ажахын хэрэгсэлдэ гаргашалха ба колхознигуудта оробһоор, хартаабхаар ба овощеор боро бодолой аванс үгэлгэ гүрэнэй бэлэдхэлэй пунктнуудта тушаагдаад байһан энэ культурануудай продукциин 15 процентһээ хэтэрхэ еһогүй. Тиихэлээ колхозой правленинүүд колхознигуудай олоһон ажалта үдэрнүүдтэ нарин тааруулжа аванс үгэхэ уялгатай.

Оробһото ба бусад культурануудые 15 процентһээ хэтэрүүлэн гаргашалгада зэмэтэй колхозой хүтэлбэрилэгшэд толгойн харюусалгада хабаадуулагдаха зэргэтэй.

Уставай 16-дахи статьягай үндэһөөр колхознигуудай хүдэлмэрилжэ олоһон мүнгэнэй 50 процентһээ дээшэ бэшэ хэмжээгээр авансаар үгтэжэ болохо байна.

АСУУДАЛ: Колхозой мал худалдаха ба алахын тула аймагай мал ажалай таһагай зүбшөөрэл хэрэгтэй гү?

ХАРЮУ: Тиимэ, хэрэгтэй. «Залуу малые тэжээхэ ба колхозуудта малай тоо толгойе олошоруулха хэмжээ тухай» СССР-эй Арадай Комиссарнарай Соведэй ба ВКП(б)-гэй ЦК-гэй 1942 оной мартын 11-эй тогтоол соо, колхозуудта ниитын малые үрихэ хорооохо ябадалые зогсоохын зорилгоор, эдэгэхэгүйгөөр гэмтэһэн малые заатагүй алаха баатай болоһон ушарһаа бэшэ үедэ наһа хүсэһэн малые алаха ба худалдаха ябадалые, зүбхэн газарай таһагай зүбшөөрэлөөр хэдэг байха гэжэ хараалагдаһан байна. (Мүнөө райЖО, АЖО) «Колхозууд ба совхозуудта малай тоо толгойе олошоруулха ба тэрэнэй ашаг шэмые дээшэлүүлхэ хэмжээ тухай» СССР-эй Арадай Комиссарнарай Соведэй ба ВКП(б)-гэй ЦК-гэй 1943 оной апрелиин 13-ай тогтоолоор 1 наһа хүртэрхи эбэртэ бодо залуу малые ветеринарно-зоотехническэ хүдэлмэрилэгшэдөөр үнэхөөрөө гологдожо, АЖО-гоор баталагдаһан ушарһаа бэшөөр алаха ба худалдаха ябадал хоригдоһон байна. Мүн 1-һээ доошо наһатай эрэ хурьгадые алахагүй, мяха ноохо ехээр абахын зорилгоор, тэдэниие 2—3 наһа хүртэр ябуулхые зааһан байха юм.

Харин мал худалдаха ба алаха тухай АЖО-гэй зүбшөөрэлэй хүдөө ажахын артелиин Уставай 11-дэхи статьятай зохилдохо байгаа хадань хүсэн түгэлдэр гэжэ тоологдохо болоно. Энэ статьягай еһоор артель болбол гүрэнэй түсэб (тэрэнэй тоодо малажалаа хүгжөөхэ түсэбые) ба гүрэнэй урдахи уялгануудаа дүүргэһэн, мүн тэрэшэлэн фонднуудые байгуулһан хойноо артелиин членүүдэй хамтын суглаанай тогтооһон хэмжээгэй еһоор зарим продуктаа гүрэндэ гү, али дэлгүүр дээрэ худалдажа болохо.

Тиимэһээ АЖО мал алаха ба худалдаха зүбшөөрэл үгэхэдөө дээрэ дурсагдаһан эрилтэнүүдые зайлашагүй сахиха ба колхозой хамтын суглаанай тогтооһон хэмжээн соо зүбшөөрэл үгэхэ зэргэтэй. Бусад ушарта зүбшөөрэл болбол хүсэн түгэд бэшэ, колхозой ниитын малые үрихэ хорооохо ябадалда зорюулагдаһан хэрэг болохо байна.

АСУУДАЛ: Колхозууд моридые худалдаха эрхэтэй гү?

ХАРЮУ: Нэгэдэхеэр, «Колхоз ба совхозуудта залуу малые тэжээхэ ба малай тоо толгойе олошоруулха хэмжээ тухай» СССР-эй Арадай Комиссарнарай Соведэй ба ВКП(б)-гэй ЦК-гэй 1942 оной мартын 11-эй тогтоолой еһоор колхозой түрүүлэгшэ ветеринарно-врач (фельдшер) ба АЖО-гэй зоотехнигһээ бүридэһэн ветеринарно-зоотехническэ комиссиин хаража үзөөд, тэрэнэй актын аймгүйсэдкомоор баталагдаһанай һүүлээр колхозуудта адуу моридой выброковко гаргаха. тэдэниие худалдаха ба алаха ябадал хэгдэжэ болохо.

Хоердохеор. «1945 ондо колхоз ба совхозуудта малажалые хүгжөөхэ гүрэнэй түсэб тухай» СССР-эй Арадай Комиссарнарай Совет ба ВКП(б)-гэй ЦК-гэй 1945 оной апрель һарада гараһан тогтоолоор адуу моридые үсхэбэрилхэ гүрэнэй түсэбые үлүүлэн дүүргээд, наряадай еһоор гүрэндэ моридые худалдаха өөһэдынгөө уялгые дүүргэһэнэй һүүлээр, колхознигуудай хамтын суглаанай зүбшөөрэлөөр адуу моридойнгоо түсэбһөө үлүү гараһан тоо сооһоо бусад колхозуудта моридые худалдахые зүбшөөрэгдэһэн байна. Үнэ сэнгынь колхозуудай хоорондоо ойлголсон хэлсэһэн хэлсээгээр тогтоогдохо болоно.

Гүрэнэй ба ажахын эмхизургаанууд колхозуудһаа мори худалдажа абаха болоо һаа, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй шиидхэбэреэр СССР-эй Малажалай Министерствын бэлэдхэлэй органуудаар дамжуулжа ябуулагдаха еһотой.

АСУУДАЛ: Колхозуудай мал ажалай байдалые гүрэнэй хиналтада абалга хэндэ даалгагдадаг бэ?

ХАРЮУ: Мүнөө баримталагдажа байгаа хуули гуримай еһоор колхозуудай малажалые хүгжөөхэ түсэбөө ба малаа харууһалха дүримые дүүргэлгые шалгаха гүрэнэй хиналтын уялга АЖО-гэй главна зоотехнигтэ даалгагдана. Аймаг дотор адуу мориной гүрэнэй инспекторэй уялгань адуу мориной талаар зоотехнигтэ даалгагдана гээшэ.

АЖО-гэй главна зоотехнигэй оруулһан мэдүүлгын үндэһөөр колхозуудта, тэрэнэй назагай хүтэлбэрилэгшэдтэ ба малажалай фермэнүүдые даагшадта яла ашаха эрхэ аймгүйсэдкомуудта олгогдонхой габэл, колхозуудта мянган түхэриг, зарим хүтэлбэрилэгшэдтэнь өөрынь зөөриһөө 100 түхэриг хүртэр яла ашагдажа болохо юм. Түрэжэ шадахаар гүүлые орооной пунктда гү али искусственнээр ороондо оруулха пунктда абаашахаһаа зайсаһан колхозой түрүүлэгшэнэр, совхозой директорнууд, предприяти ба эмхизургаануудай хүтэлбэрилэгшэд ороондо оруулагдаагүй үлэһэн гүүн бүхэнэй түлөө өөрынгөө зөөриһөө 100 түхэригэй ялада унаха зэргэтэй. Колхозуудта мори үсхэбэрилгын байдалда гүрэнэй хиналтые шангадхахын зорилгоор СССР-эй Арадай Комиссарнарай Совет ба ВКП(б)-гэй ЦК болбол «1945 ондо колхозуудта ба совхозуудта малажалые хүгжөөхэ түсэб тухай» гаргаһан тогтоолооро адуу мори үсхэбэрилгын талаар районуудаар, районуудта колхозуудаар 3 һара бүридэ гүрэнэй шалгалта үнгэргэжэ байхые нютагай советскэ органуудые уялгалһан байна. Тиихын тула засагай нютагай органуудай түлөөлэгшэд ба ветеринарно-зоотехническэ хүдэлмэрилэгшэдэй хабаадалгатай комисси байгуулжа, моридые толгой тооложо нарин үзэхэ, шалгалтын результадые колхознигуудай хамтын суглаан дээрэ хэлсэхэ, мүн аймгүйсэдкомой заседани дээрэ хэлсэжэ адуу мори үсхэбэрилгын байдалые һайжаруулха хэмжээ ябуулганууды харгалха зэргэтэй.

Мүн энэ тогтоолоор колхозой моридые ходоодоо шалган үзэжэ үбшэн ба туранхай моридые хүсэ шалал оротороынь хүдэлмэриһөө сүлөөлхэ, тэрээн тушаа түсхай заабари колхозуудта бэшэгээр үгэлэг байхые зоотехническэ хүдэлмэрилэгшэдэй уялгада оруулһан байна.

Сүлөөлэгдэһэн эдэ моридые хүдэлмэридэ ябуулгада гэмтэй нюурнууд харюусалгада хабаадуулагдаха еһотой.

АСУУДАЛ: колхозой шалгалтын комисси ямар уялгатайб?

ХАРЮУ: хүдөө ажахын артелиин Уставай еһоор шалгалтын комисси болбол гансал тус колхозой членүүдэй дундаһаа колхознигуудай хамтын суглаагаар 2 жэлэй болзороор һунгагдаха еһотой. Тиихэдээ шалгалтын комиссиин состав эрхэ бэшэ аймгүйсэдкомоор баталагдаха зэргэтэй. Шалгалтын комисси болбол колхозой правлениин ажал-ябуулгые жэл соогоо 4 дахин шалгаха уялгатай. Шалгалта хэһэнэй результат тухай акт ба тобшололнуудаа колхознигуудай хамтын суглаагаар баталуулха зэргэтэй. Шалгалтын комисси болбол өөрынгөө хүдэлмэри ябуулхадаа колхозой правлениин мэдэлдэ орохогүй бэеэ даанги байха, гансахан лэ колхознигуудай хамтын суглаанда тоосоогоо үгэхэ ба тэрэнэй үмэнэ харюусалгатай байха юм. Шалгалтын комиссиин түрүүлэгшэ ба тэрэнэй членүүд хадаа хиналтын зорилгоор хүдөө ажахын артелиин правлениин заседанида зүбшэхэ эрхэтэйгээр хабаадажа шалгаха ба хабаадаха уялгатайшье байна. «Колхозой мүнгэн сангые ба бүридхэлые гуримшуулха тухай» СССР-эй Арадай Комиссарнарай Соведэй ба ВКП(б)-гэй ЦК-гэй 1935 оной мартын 27-ой тогтоолой еһоор аймагай газарай таһагые даагшад болбол шалгалтын комиссиин түрүүлэгшэнэртэ туһаламжа үзүүлхэ зорилгоор, финансово ба ажахын талаар колхозой ажал ябуулгые шалгаха гурим ба метод тухай инструктивнэ зүблөө жэл соогоо 2-һоо доошо бэшэ тэдэнтэй үнгэргэхэ уялгатай.

Колхоздо ниитын хиналта хэхэ орган болохо шалгалтын комиссиин тодорхой уялгань хадаа боро бодолой ба мүнгэн оролтонууд колхозой оршодо бүримүһэн гүйсэд дансалан абтадагые, колхозой зөөри гаргашалха гурим сахилгые, колхозой зөөри хогшолой хэр гамтай наринаар хадагалагдадагые шалгажа байха ябадал болоно. Колхозой зөөри хогшол ба мүнгые үрихэ хорооохо ябадал гаранагүй гү гэжэ шалгаха, гүрэнэйнгөө урдахи уялгануудые дүүргэһэниие, тэрэнэй тоодо малажалаа хүгжөөхэ гүрэнэй түсэбые хэрзээргэ дүүргэһэниие мүн лэ шалгаха уялгатай. Гадна өөрынгөө үри зээлые ямараар түлэдэг, мүн артельдэ үритээшүүлһээ тэрэниинь хэр түргэн нэхэжэ абадагые, ажалта үдэрые хэр зүбөөр гаргадагые ба колхознигуудтай тоосоое хэр зэргээр хэдэгые шалгаха зэргэтэй. Шалгалтын комисси болбол колхозой правлениин жэлэй тоосоое шалгаад, энээн тушаа өөһэдынгөө гаргаһан тобшолол һанамжаяа хамтын суглаанай үзэмжэдэ табиха уялгатай.

Хүдөө ажахын артелиин Уставаар хараалагдаһан өөрынгөө уялгануудые дүүргээгүй һаа шалгалтын комиссиин түрүүлэгшэ ба тэрэнэй членүүд колхознигуудай хамтын суглаанай шиидхэбэреэр жаяг заршамай харюусалгада хабаадуулагдаха байна. Мүн тэдэнэр үрилтэ хэгшэдтэ, колхозой зөөри хогшолой ба бусад интересые хамгаалха хуули гуримые эблэгшэдтэ хамаагүйгөөр хандаад байбал хуулиин харюусалгада хабаадуулагдаха еһотой юм.

В. КРЫЛОВ, Юстициин ахалагша Советник.

Үргэлжэлэл. Эхиниинь «Б. М. Үнэн» газетын 1946 оной сентябриин 17-ой номерто.

Парижска Амгалан тайбанай конференци дэ

Октябриин 10-ай үглөөнэй заседани

ПАРИЖ, октябриин 10. (ТАСС-эй спецкорр). Амгалан тайбанай конференциин мүнөө үглөөнэй пленарна заседани дээрэ Румынитай баталагдаха еһотой эб найрамдалай договорой проектые хаража үзэһэн комиссинуудай элидхэлнүүдые зүбшэн хэлсэбэ. Тус заседанида В. М. Молотов түрүүлэгшэ болоо.

США-гэй делегат Ванденберг гэгшэ Дунайе интернационализацилхые эринэ

США-гэй делегат Ванденберг гэгшэ өөрынгөө үгые диилэнхидэнь Дунай дээрэ суднануудай ябаха проблемэдэ зорюулба. Дунайе интернационализацилганда адлишуу условинуудые Румынитай баталагдаха еһотой эб найрамдалай договорто нэмэжэ оруулха тухай дурадхалые абаһан Балканда ба Финляндида хабаатай экономическа комиссиин олонхиин һайшаан дурадхалые США-гэй делегаци дэмжэбэ. Гансаханшье дунайска бэшэ, харин бусад державануудай хабаадалсаха Дунайска тусгаар конференци дээрэ эдэ условинуудые зохеохые хараалагдана. Ванденберг гэгшэ комиссиин олонхиин һайшаан дурадхалые дэмжэхые конференциин пленумые уряалба.

КАРДЕЛЬ ГЭГШЭ ДУНАЙСКА ПРОБЛЕМЫН УДХЫЕ ХАРУУЛНА

Югославска делегациин түрүү Кардель гэгшэ өөрынгөө үгэ соо дунайска асуудалда Югославиин баримталжа байгаа позициие харуулба. Дунай дээрэ суднануудай ябалгын гурим тухай асуудалаар комиссиин олонхиин һайшаан дурадхалые нэгэ талаһаа өөрынгөө удхаар буруу байһан туладань, нүгөө талаһаа дунайска асуудалые парижска конференциин оройдоо шиидхэжэ шадаха эрхэгүй байһан туладань югославска делегаци эрид буруушаана гэжэ Кардель заана. Югославска делегат энэ асуудалай түүхэтэ удхашанар дээрэ тодорхойгоор дабтажа хэлэбэ.

Октябриин 10-ай үдэрэй пленарна заседани

ПАРИЖ, октябриин 10. (ТАСС-эй спецкорр.). Румынитай баталагдаха еһотой эб найрамдалай договорой проект тухай юрэнхы хөөрэлдөөн мүнөөдэрэй пленарна заседани дээрэ үргэлжэлбэ.

Бевинэй үгэ

Великобританиин делегациие хүтэлбэрилэгшэ Бевин гэгшэ Румынитай баталагдаха еһотой эб найрамдалай договорой экономическа статьянууд тушаа Британска правительствын һанамжануудые өөрынгөө үгэ соо хэлэбэ. Тэрэ хадаа Румынида ябуулга хэхэ дүүрэн эрхэ сүлөөе английска ажаүйлэдбэрилэгшэдтэ ба коммерсантнуудта үгэхые шууд эрибэ. Бевин гэгшэ румынска демократическа правительствоар тогтоогдоһон гуримуудта дурагүй байһанаа мэдүүлбэ.

Өөрынгөө үгын нилээд ехэ хубиие Бевин румынска нефть тухай асуудалда зорюулба. Тэрэ хадаа английска компанинуудай интересүүдые хамгаалжа, тэдэнэрэй ашаг туһада румынска нефтяной ажаүйлэдбэриин продукциие сүлөөтэйгөөр зээрхэн мэдэхэ арга үгэхые эрибэ. Тэрэшэлэн нефтьдэ румынска правительствоар тогтоогдоһон үнэ сэнгые дээшэлүүлхые баадхаба.

Бевин гэгшэ Дунай тухай асуудалда дамжан ороод үглөөнэй заседани дээрэ американска сенатор Ванденберг гэгшын хэлэһэн үгэнүүдые ехээр дабтаба. Ванденберг шэнгеэр дунайска судоходстводо дайнай урда тээ байһан байдалые дахин һэргээжэ тэрэниие Дунайһаа хэдэн мянган километрын газарта байгаа гүрэнүүдэй хабаадалсалгатай комиссиин мэдэлдэ үгэхые эрибэ.

Бевин гэгшэ Дунайн дошхон шэрүүн урасхаалтай ба хайрдадаг байһан ушараар интернациональна хиналтын механизмые һэргээхэ шухала гэһэнээ шалтаглаба. Тэрэнэй эрижэ байһан гурим хэрбээ тогтоогдоогүй һаа Дунайда ехэ тоннажтай суднануудай орохын аргагүй болоһо магад гэбэ. «Интернациональна хиналтын механизмые дахин һэргээхэ ябадал гай гарзатай хюморолые уридшалан зайлуулха аргые үгэнэ»—гэжэ британска гадаадын хэрэгүүдэй министр нилеэд томоотой янзатайгаар мэдүүлбэ. Тэрэнэй һүүлээр Советскэ делегациин түрүү В. М. Молотов үгэ хэлэбэ. Тэрэ хадаа өөрынгөө үгэ соо конференциин түгэсхэлэй шата дээрэ тиимэ ехэ һуури эзэлһэн дунайска проблемын оршон тойрондохи арсалдаануудай удхашанарые тодорхойлбо. В. М. Молотовой үгэ конференцидэ хабаадагшадай талаһаа ехэ анхаралтайгаар соносхогдобо.

Энэ үгын хэлэгдэжэ байха үедэншье, тэрэшэлэн английска ба французска хэлэнүүд дээрэ оршуулагдажа байхаданшье үни хосорһон ба түүхээр буруушаагдаһан гурим журамуудые дахин һэргээжэ бодхохые шууд баадхажа байгаа доллар ба фунтстерлингын политикые баримталагшадай нэрэнүүдые заажа Молотовой хэһэн ажаглалнуудта конференцидэ хабаадагшад һонирхолтойгоор хандаба.

Румынитай баталагдаха эб найрамдалай договорой проект һайшаагдаба

ПАРИЖ, октябриин 11. (ТАСС-эй спецкорр.). Парижска амгалан тайбанай конференциин пленум үсэгэлдэр үдэшынгөө заседани дээрэ Румынитай баталагдаха эб найрамдалай договорой проектые үзэжэ дүүргэбэ. Тус проектын статья бүхэниие ами аминдань голосовалһан ушар конференци дээрэ эб найрамдалай договорой шухалын шухала политическэ, территориальна ба экономическа асуудалнуудые оршон тойрон болоһон эрид хатуу тэмсэлые харуулба.

Италитай баталагдаха эб найрамдалай договорой проектые үзэжэ байха үедэ Гадаадын Хэрэгүүдэй Министрнүүдэй Соведэй нэгэн һаналта шиидхэбэринүүдые һайшааха ябадалые заабол таһалдуулха гэһэн зорилгонь бүтэжэ үгөөгүй делегацинууд эндэ баһа биратай амжалта туйлажа шадаагүй. Пленум дээрэ абтаһан заһабаринууд ба нэмэлтэнүүд эб найрамдалай договорой проектын гол гол зүйлнүүдтэ биратай хубилалтануудые ору[…] Румыниин хилэнүүд, Тра[…] ниин хуби заяанууд тушаа, […] ниһаа Советскэ Союзай а[…] да репарацинуудые абаха т[…] бусад уридшалан нэгэн […] зүбшөөрэгдэһэн статьяну[…] нум һайшааба.

США-гэй ба Великобрита[…] лөөлэгшэд тэдэндэ таар[…] шиидхэбэринүүдые ямаршье […] абхуулхые оролдохо зуураа, […] ференцеэр баталан абтаһан […] дурын гуримуудые бүдүүл[…] дэхэ ушарташье тогтонгүй […] ниинь тусгаар тэмдэглэмээ[…] Тусгаарлабал, хэдэ хэдэн […] зэбсэгүүдые бүтээхэ ба бари[…] ха ябадалые Румыниһаа хор[…] хо тухай зааһан эб найр[…] договорой 14-дэхи статья […] иимэ юумэн болоо. Энэ ста[…] лосовалхада США-гэй […] Бирнс гэгшэ торпеднэ кате[…] Румынида байлгаха ябада[…] хоримжолхын эрилтэ хэбэ, […] зуураа, сэрэгэй комиссияар […] резолюци абтаһан юм гэжэ […] талба. Теэд, дурсагдагша […] цитай һайса танилсаад ер[…] тодоруулагдааб гэхэдэ, нэ[…] —тэрэ резолюци нэгэн һана[…] таагүй һэн. 2-хеор энэ […] Румынитай баталагдаха эб […] далай договорой проектдэ […] шье бэшэ, мүн тэрээндэ […] дурадхалшье бэшэ һэн. Хар[…] болбол сэрэгэй комиссиин […] дунда хэлсэгдэһэн зүбхэн […] мэдилхэ арга дүршэл тухай […] байһан туладаа оройдоо лэ […] хэрэгтэй удхашанартай юм. […] комисси хадаа Румынитай […] таха эб найрамдалай до[…] проектын 1-дэхи статьяда […] катер тушаа ямаршье хуб[…] нуудые гү, али нэмэлтэнүү[…] лаагүй бэлэй.

Комиссиин хүдэлмэриин […] нэй һүүлээр шэнэ заһабар[…] ба хубилалтануудые оруул[…] лые хоримжолһон конферен[…] талан абтаһан процедурын […] эбдэхэ байһан туладань, […] дурадхалые голосовани дээ[…] жа шадахагүйб гэжэ кон[…] дээрэ түрүүлэгшээр һууһан […] Молотов мэдүүлбэ. Гэбэшье, […] хадаа Великобританиин, […] тиин, Франциин делегадууд[…] жэгдэжэ өөрынгөө тэрэ дура[…] дабтаһаар дабтаба.

Советскэ Союзай, По[…] Югославиин делегацинууд […] рые эбдэхэ гэһэн ябадалые […] шааба. Тиихэдэнь минии д[…] лые голосовани дээрэ табиха […] тэй гү, али үгы гү гэжэ кон[…] голосовалаг лэ гэжэ Бирнс […] байна. Бирнс гэгшэ иигэжэ […] табихадаа олонхи дуунууд […] талада хангагдаха гэжэ […] байгаад табяа, юуб гэхэдэ, […] ренциин членүүдэй нэгэ […] группа хадаа США-гэй ба […] британиин делегацинуудые […] бүхэндэ һажаалдан дахас[…] һэн туладаа, эдэ хоер деле[…] дай нэгэнэйнь талаһаа шал[…] шиидхэбэри дурадхагдаашье […] үгэ дуугүйгөөр үгынь дуула[…] жэдэг жэшээнүүд яһала олон[…]

Харин тиимэл болохо аа[…] таһанай еһоор 6-ай аргаад […] 15-нь процедурын гурим[…] загайгаар эбдэһэн ябадалые […] шаан баталба. Теэд Бирнсы[…] хал голосовани дээрэ таб[…] дуунуудай олонхеор абтаба.

Румынитай баталагдаха эб […] рамдалай проектын статья б[…] ами аминдань голосовалһан […] на заседани һүниин 2 час[…] дүүрэбэ.

Немецкэ сэрэгэй гол ехэ гэмтэ ябадал хэгшэдые саазал[…]

НЮРНБЕРГ, октябриин 16. (ТАСС). Эндэ немецкэ сэрэгэй гол ехэ гэмтэ ябадал хэгшэдые саазалһан тухай мэдээсэл тунхаглагдаба, тэрээн соонь иигэжэ хэлэгдэнэ: „Сэрэгэй гэмтэ ябадал хэһэн Иохим фон Риббентроп, Вильгельм Кейтель, Эрнст Кальтенбруннер, Альфред Розенберг, Ганс Франк, Вильгельм Фрик, Юлиус Штрейхер, Фриц Заукель, Альфред Йодль, Артур Зейсс-Инкварт гэгшэдые саазалха тухай 1946 оной октябриин 1-дэ Уласхоорондын сэрэгэй Трибуналай гаргаһан приговор мүнөөдэр битэнэй хаража байтар дүүргэлтэ болгогдобо.

Геринг Герман Вильгельм 1946 оной октябриин 15-да 22 час 45 минутада бэеэ хорложо алаһан байна.

Немецкэ арад зоной у[…] хуулита гэршэнэр боло[…] сагшадые нэрлэбэл: В[…] министр-президент д-р Ви[…] Хогнер, Нюрнберг городо[…] прокурор д-р Фридрих Л[…] гэгшэд болоно, тэдэнэр […] Герман Вильгельм Геринг[…] рые хараһан байгаа».

Геринг бэеэ хорложо үхэбэ

ЛОНДОН, октябриин 17 (ТАСС). Рейтер агентствын дамжуулхань халаа, Германида байгаа американска информационно албан болбол цианиста калий гэдэг хоро эдижэ Герингын бэеэ хорлон үхэһэн тухай полковник Бертон С. Андрюс гэгшын мэдүүлгэдэ түшэглэн мэдээсэбэ. Геринг энэ хорые хайшан гээд абажа шадаха байһыень өөрөө ойлгоногүйб гэжэ Андрюс мэдүүлбэ гээд американска информационно албан заана.

Андрюсай хэлэһээр хадаа, нэгэ жэлэй саата тээ Мондорфто (Люксембургска түрмэ) Геринг бэеэ буляажа абаһандал […] хуу тиимэ хорые Геринг хэрэглэһэн байна гэжэ Германида […] американска информаци[…] бан нэмэһэн байха юм. А[…] хэлэһээр хадаа, нёдондо […] нэ хорые кофе соо бари[…] ан юм ха.

Харюусалгата редактор Ц. Д. ДАМДИНЖА[…]

РЕДАКЦИИН АДРЕС: г. Улан Удэ, ул. Ленина 26. (ТЕЛЕГРАФНА АДРЕС. Улан-Удэ Унэн). ТЕЛЕФОНУУД: ответ. редактора—23. АТС—1-80; зам. редактора — 23. ответ. секретаря—3-23; отделов: партийной и комсомольской жизни, [...] хозяйства — 3-23 (2 зв.), культуры и быта, промышленности и транспорта — 4-52; писем трудящихся, внутренней информации и переводов—4-52 (2 зв.); об'явлений — 2-64 (2 зв.).

Н—00716. Типография Государственного газетного издательства при Совете Министров БМАССР. тираж 1[…]